Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

ЕРА, 12 ЯНВАРЬ 1967 шу № 5 (4330). Мах 2 кеп.

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советен Министрий Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

Нохч-ГIалгIайче юбилейни вахте 50

Октябра 50 шу — из да тешшаме чIоагIа дегIаахара темпаш йолаш а эггара чоалханегIара Iилма - технически проблемаши халкъа боахама декхараши кхоачашде низ кхоачаш йолча кердагIча техникаца Iалашъяь а йола йоккха социалистически промышленность хьаяр. Советски Союзах низ бола индустриальни держава яр — болхлой класса, дерригача халкъа сийлахь - йоккха котало. Вай мехка болхлой классо лораеш а лелаю, дегIа а кхувл хьалхарча пятилеткай сийлахьча къахьегама традицеш.

(«Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революце 50 шу дизара кийчо ярах» болча 1967 шера 4 январерча КПСС ЦК соцам тIара).

ЙОЛАШ Я ЦУ ТАЙПАРА ПАРТИ!

СОВЕТСКИ наха чIоагIа уйла тIайохийташи раьза хиннен тIайийцар «Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизара кийчо ярах» бола КПСС Центральни Комитета соцам. Цу документа тIа вIашагIтехача, къовсам лоаттабеши коталонаш йоахаши ах бIаь шера баьча наькъа итогаша хьамсарча мехках — дунен тIа эггара хьалхарча социализма мехках йола патриотически курал, кIоарга уйлаш чуйоссаю къахьегамхошта.

Советски латтан тIа хинна дерригa революционни хувцамаши карагIдийнна хIамаши халкъа сакхетам чу айхха дувзаденна да Владимир Ильич Ленина цIерацеи вахаро бакъбеча хьехамцеи, цо хьаьча, Даьхен кхелашта хьалхара берригa бизза бехктокхам 1917 шера октябрь бетта шийна дIатIайийцача Коммунистически парте турпалерча гIулакхашца.

— Йолаш я цу тайпара парти!

Шовзткъе итт шу гаргга ха хьалхагIа цIенал еш тIадоагIача дуIа ды къувкъаш санна дийкар Россе яц Iаьдал бе долла кийча йола парти, яхаш ккайкадаьча меньшевикашта жоп луш В. И. Ленина аьнпа уж цIи хеза декшаш. Ленина хьалкхеньи чIоагIъяьи йола большевикий парти из де кийча яр, цо белгала гIовттадир аламаш эксплуататорски стройна штурм яра, Iалашдир социалистически революци котьялгеи пролетариата диктатура оттаелгеи. Октябра бетта дена цо бIубенна хьакхийлад, хIанз а кхувл вай халкъ алхха нийсача гIулакхашца кердача, пхьанне а дахканза долча исторе наькъашка гIолла.

Йолаш я цу тайпара парти! Цу дешашта кIоарга маIан чудехк миллионаш а миллионаш а болча наха вай сийлахьча Коммунистически парте сий деш, лоархIаш, из дукхаезаш шоаш хилар хьакхайкадарца. Вай заман хьаькъал, сийле, эхь-заделг — доккхалца иштта аьннад цунах Ильича. Из — сийлахь-йоккхача социалистически революце парти, хьалха массе тайпара — патриархально-родовойчаргара яьнна капиталистическичарга кхаччалца — йола социально-экономически укладаш хиннача мехка хьаьча социалистически общества кулгалду низ, Iалаьмате боккха интернациональни лоархIам болаш я КПСС исторически опыт.

Цу опыто, СССР-е социализм оттаеш Iайнача йIаьхегIа йолча опыто хьехьокх обществана революционни эргалонаш яр мел чоалханеи творчески гIулакх да, мел исторически голаш етта езаш моттигаш, керда проблемаши декхараши цунна нийсденнад. Цу тайпара проблемаш кхоачашъе езаш хиларо партегара дIадех революционни къонахчали денали, массахана а массанахьа а марксистско-ленински хьехамца хьалхле лелае, из даим дегIаккхувлеи бIаьхий беи ховш хулга. Духхьал уж гIулакхаш органически шийх доахкаш я вай парти. По вIаштIеххьа тIехьа чакхбоах троцкисташца, кагий буржуазни авантюристашца, аьттехьарча оппортунисташца, национал-уклонисташца, кхыча антиленински гIуппашцеи теченешцеи къахетам боацаш лоаттабаьча къовсаме ше кIалхарбаьккха шийгенеральни никъ.

Ленински генеральни никъ — из ба вай Даьхен дерригa материальни духовни низаш даим дегIаккхувла никъ. Цо Iалашдаьд мехка индустриализаци елгеи юрта боахама социалистически эргалонаш елгеи, халкъа вахара боарам айбелга а Iилмеи культуреи тоалулга а. Хьалхарча пятилеткай шерашка хьабаьча экономически низах ког гIортолга а еш, советски халкъа мегар гитлеровски фашизм йохае, тIемо бохабаь боахам бизза юхаметтаоттабе, дIахо дIахьалхашкахьа доладала. ХIанз ше дIахо дегIаахарца социализмо хьаеллаш йолча кердача резервашки торонехи общества иразапайда дикагIа эцара доккхий гIулакхаш вIаштIехьдаьхан чакхдоахаши я парти.

Низ бенней кхотаеннеи йолаш, керда общество хьалъяра кулгалдеш ах бIаь шера Iоаьча опытаца кийчъенна йолаш пакъаера вай ленински парти Советски паччахьалкхен сийлахьча юбилейна. Коммунистически парте низ сенах латт аьлча, из латт, из болхлой класса, къахьегача халкъа дулх-цIех хиларах, массава раьза а волаш ше хьаллоацаш хилар цунна даим хоиенней холуши хиларах. КПСС ЦК соцам тIа белгал мадаккхара, эггара халагIча ханашка — Советски Iаьдал бахьан долаш лоаттабаьча къовсама шерашка а, Ленин дIаваларах гIайгIа кхаьча къахьегамхой хиннача деношка а, Сийлахь-йоккхача Даймехка тIема йоккхий халонаш тIааттача хана а — вай халкъа башха-дика къонгаши мехкавий ленински парте дIаччухкар цун мугIаре а болаш болхлой гIулакх котдаккхар духьа къовсам лоаттабара.

Партена беза ба къахьегамхой шийх бенна тешам, хIаьта из боа ца бар духьа цо долла хIама а ду. Халкъа хьашташ мара кхы хьашташ дац цун. Халкъа праза, вай Даьхен низ чIоагIбареи из тоаяреи еча йоакхонах йизза я кIоаргга Iилман анализ яра ларда тIа коммунистически общество хьалъяра хIанзарча этапа керттера декхараш белгалдаьча КПСС XXIII-ча съезда решенеш. Кхолламий планаш ше увттаеш, дунен революционни процесса лоархIамегIара дакъа санна лоархI парте СССР-е коммунизм хьалъярах. Дунен халкъашта юкъера цун политика тIаерзаль я дунеп социализма система чIоагIъяра, дунен халкъашта юкъера коммунистически болам кхотабара, империализмана духьала, национальнии социальнии кортамукъале бахьан долаш, дерригa дунен тIара машар чIоагIбар духьа халкъаша лоаттабу къовсам мамогга хьалланара.

Сийлахьча шовзткъе итт шера итогаш еш, коммунизм хьалъяра вай мехка мел даьр а мел дер а вIашкатохаш, дIахо, дIахьалхашкахьа хьеж парти. Цо кхетамца мах бу гIулакхий хьала, цунна бIаргагу кхоачашъе ха хьатIакхаьча проблемаш, тIагIертта уж кхоачашъе гIерт из.

Коммунистически общество хьалъяра планаш, КПСС XXIII-ча съезда решенеш кхоачашъяр духьа тIагIертта лоаттабу къовсам — Октябра 50 шу дизара кийчо еча керттердар. КПСС Центральни Комитето партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, боахама организацешта могадаьд къахьегамхой низаш промышленность дIахо дикка дегIайсалаяр, общественни производства эффективность лакхъяр, юрта боахам дегIакхувлара тешшаме лакха темпаш Iалашъяр, планированеи экономически стимулированеи система тоаяр, халкъа вахара материальни культурни боарам дикка айбар, социалистически демократи эргайоахаш тоаяр, вахара социалистически боарамаш чIоагIдар, вай общества революционни традицеш йIаьхий яр, наха массе оагIорахьара коммунистически кхетам балар санна дола лоархIамегIара декхараш кхоачашдара тIадерзалелга.

Октябра ах бIаь шу дузача юбилейна кийчлуш, Советски Союза халкъаш кхы а айхагIа кхоталу ленински партена гонахьа низ бола бIарчча цхьа дезал а хинна. Ленин керте а волаш парте кулгалдеш хиннача вай мехка къахьегамхоша къьнарча дунен низаш эша а даь котало яьккхар, Советий Iаьдал чIоагIдир, Парте хьалхленца, Ленина сийлахь-йоккхача байракха кIал этта бирсача исторически тохкамашта юккъе гIолла чакхдаьлар вай, хьалийр социализм, цунна карагIдаьпнараш лорадир, хIанз чIоагтIа гIабоахаш дIахьалхашкахьа, коммунизмага долх.

10-ча январе арадаьннача «Правда» передовой статья.

ХЬАЛХА ЛАТТАРАШТА ЮКЪЕ

«ДоттагIал» яха Грозненски картонажни фабрика дукхача грозненцашта ца йовза а мег, бакъда цо арахецаш йола продукци бIаргайовнза наггахьа саг вац. Вай городера когагIирса фабрика арахийца туфлеш картонажни фабрике хьаьча коробкашка йоахк, иштта цар ю торташ лоаттаю коробкаш, кхыйола тайп-тайпара упаковочни хIамаш.

Дика къахьийгар цу фабрика коллективо дахача шера. Шера задани кхоачашйир ханал бархI ди хьалхагIа, 23,5 эзар сома маьха продукци арахийцар планал совгIа. Москвичийи ленинградцийи болам шерра хьаллаьцача коллективо кхойьча материалех кхы а 17,5 эзар сома маьха продукци хьайир. Иштта массехк эзар сом кходаьд продукцега дIадодар лохларах а.

Укх шера къаьстта дика къахьегаш ба переплетни цеха болхлой. Мартышутин, Межидов, Андрюшенко, кхыбараш а. Картонажни цехе хьалха латт Гутаева кулгалдеча смена коллектив.

ХIанз балха график телха ца еш къахьегаш я фабрика коллектив.

М. ЗЯЗИКОВА.

ДIАУХ СОСТАВАШ

Юртбоахаман промышленностаи лаьрхIа мухь тIабола дукха составаш дIаяхар Грознера кердача шера хьалхарча деношка. Гаьнарча рейсашка уж кийчъеш бар Мамулов керте латтача технически осмотра пункта болхлой. Ткъо поезд дIаяхийтар цар шоай дежурствах. Царех кхоалагIа дакъа хулаш йола поездаш беза мухь кхухьаш яр. Уж ерригаш кийчйир сихача методах.

Дикача гIулакхашца дездир цIей цистернаш юлараша а. Кердача шера хьалхара къахьегама вахта тIехдика дIайихьар Джаботханова кулгалдеча смена коллективо. Смена задани кхоачашъярал совгIа цар кийчйир кхы а 75 цистерна. ХIара цистерна кийчъяра ха лоацйир 30 минут.

Дика къахьийгар вагонашка хьежаш болча нн. Джамолдинова, Овдиенко, Слепцова, смазчицаша Саидовас, Макаровас, цистернаш юллача Хатуева, Иванова, Гучигова, вежараша Пазаревгiара, кхычар а.

Г. АНОХОВ.

ХИЙ ДИЛЛАРО ХЬУВКЪАМ ЛАКХБУ

Тха боахаме цIенхаштта теркам тIабахийтар хий дехкача лаьттаех пайда эцалга тоадара. ХIанз тхона гучадаьннад доаггIача тайпара хий дехкача лаьтто мел ка маьрша хьувкъам лу.

ХIаьта фу карагIдаьннад тхона пятилетка хьалхарча шера, дIахо йодача хана сенна дукхагIа теркам тIаберзабе беза тха?

Гурахьа дийнача ялата 1545 гектарах хIаране тIара 28,1 центнер, генараш 720 гектарах хIаране тIара цхьайтта центнер гаргга, дуга 206 гектарах хIаране тIара 34 центнер даьккхад тха района хьалашка укх шера дуга кхедара дика аьттув болаш хаоттам хиннабеце а. Хий дехкача лаьтташ тIа хIара гектара тIара хьувкъам дуккха лакхагIа бар — 39—42 центнер. Цул совгIа цхьаццайолча участка тIа кхы а чIоагIагIа хьийкъар культураш.

Иштта, масала, Дуруев Хункурпашас кулгалдеча кхоалагIча бригадо хIара гектара тIара 39,7 центнер дуга даьккхар.

Майски Пленума решенешеи хьалхарча толамашеи дегаш айдаьча колхозхоша дIадахача шера гурахьа дерригa низаш тIадахийтар укх юбилейни шера юртбоахама культурай хьувкъама лард йоллара.

Гурахьа дув ялат хургдолча участкашка из дIаделе дуккха хьалха 500 гектара тIа чудолийташ хий диллар оаха. Цул тIехьагIа ворхI бIаь гектара тIа диллар. ЧIоаггIа хьувкъача «безостая-1» яхача фух цхьоалагIча класса дар дIадийна фу а. БIаьстан юхье юртбоахама культураш дIаюврггйолча лаьтта цаI гектар бIаьсти аха ца юташ зяба аьхад. ХIаьта шекара свеклаи дугеи дIаде лаьрхIача участкаш тIа итт тонн кхои шн центнер суперфосфати тессай.

Боахама чIоагIа пайда луш лоархIамереи, цхьабакъда, дукха къахьегам безаши культура я дуга. Укх шера из дIадув майда шозза дукхагIа хилийта лаьрхIад оаха. ХIанзалца кхыйола юртбоахама культураш кхееча йиъ бригадо кхедора дуга. Укх шера дена дуга хьувкъам лакхбара духхьал из культура мара кхеергйоацаш бригада вIашагIъеллай оаха. Дукхача хана опыт йолча Байсуев Курбана тIадиллад дуга леладергдолча бригада кулгалдар.

Укх пхе шера хий дехка лаьтташ шердара йоккха планаш я колхозхой. Иштта, масала, пайда эцаргба долаш долча 1300 гектар лаьттах. ХIанз хий дехкача 1360 гектара тIа планировка ергья, 140 гектар докъадергда.

Цу ерригача мероприятеша торо хулийтаргья колхоза экономика дикка лакхъе.

А. КАРТОЕВ,
Гудермесски района «Октябра 40 шу» яхача колхоза керттера агроном.

ТЕМПАШ ЛОХ ЦА ЕШ

Дика къахьегама толамаш даьхад дIадахача шера Грозненски трикотажни фабрика коллективо. Октябра юбилея сийна тIайийца социалистически декхараш кхоачашдеш ткъаь бархIлагIча ноябре шера план кхоачашъяь баьлар фабрика болхлой. Цу хана дена пятилетка шоллагIча шера чотах къа а хьегаш 214 эзар сома маьха продукци арахийцар коллективо планал совгIа.

Кердача шера фабрика коллективо кхы а шерагIа йоаржаьй Октябра сийленца пакъабахара социалистически яхь. ТIайийцача кердача социалистически декхараш тIа лерхI укх шерара задани ткъоалагIча декабре кхоачашъе, планал совгIа бIаь эзар сома маьха продукци арахеца. ЧIоагIа терко ю рационализаторски балха, болх Iилман ларда тIа вIаштIехьбаккхара.

Х. КОТИНОВ,
Грозненски трикотажни фабрика директор.

БУРУВДЕТТАРАШТА

Мехкдаьттахой дикагIа вола доттагIа ва «Грознефть» объединене чуйоагIача Грозненски ремонтно-механически завода коллектив. Мехкдаьтта оборудовани ханнахьа а дика а тоалра тIаберзабаь ба коллектива болх. Пятилетка хьалхарча шера задани ханал хьалха кхоачашъяра йоаржаяьча яхье дика толам баьккхар ремонтникаша. 102,8 процент кхоачашъяьй шера задани, планал 25 процент лакхагIа я къахьегама опсарле. Из я соакха хинначул 19,4 процент лакхагIа. Иштта дика пайда хиннаб завода продукцега дIадодар лохдарах. БIаь эзар сом гаргга ахча кходаьд цар цу чотах.

Балха ханах бизза пайда эцаш, дикагIйола балха методаш юкъекхухьаш къахьегарах завода ремонтникаша планал совгIа арахийцар 734 эзар сома маьха продукци. Из я семилетка хьалхарча шера арахийцача ерригача продукцех нийсса ах. Дика къахьегарца белгалъяьннай къахьегамхошта юкъе Калугин керте латтача мехкдаьтта оборудованена ремонт еш йолча цеха коллективи нов. Узумова кулгалдеча котельно-сварочни цеха болхлойи.

Е. ГУБАНОВА.

МЕХАНИЗАТОРАШ ТЕХНИКА КИЙЧЪЕШ БА

«Сельхозтехника» Аргунски отделене ремонт ю Шаьла района боахамий тракторашта. ТIехдика кхоачашду ремонтникаша шоай декхараш. 1966 шера IV квартале ремонт е езаш 32 трактор яр, хIаьта ремонт яьраш 44 хилар. ДIадахача шера 80 эзар сом пайда ийцар коллективо, планах лаьрхIар 50 эзар мара доацача.

Дика доладаьд ремонтникаша юбилейни шу. Мастерскера ремонт яь араяьннай массехк трактор.

Дукха ба коллективе шоай декхараш тIехдика кхоачашдеш болхлой, царех цаI ва Батаев Шамсудин. Из ва слесарь-обкатчик, ший сменни нормаш 110—115 процент кхоачашъю цо.

Сурта тIа: Ш. Батаев воалл испытательни стенда тIа ремонт яьча трактора двигатела обкатка еш.

И. Плиева сурт.

Хьинаре къахьегаш ба Шаьла района «Джалка» совхоза ремонтни мастерскойцкара болхлой. Советий Iаьдала 50 шу дузача юбилейни шера совхоза еррига техника бIаьсти деча балхашта ханал хьалха кийчъе лаьрхIад цар. 1966 шера IV квартале графиках 30 трактор яр ремонт е езаш, хIаьта ремонт яьраш 31 трактор яр. Иштта дика болх бу укх шера а.

Ремонтникашта юкъе къаьстта хьинаре къахьегаш ба аьшка пхьар М. Арсамеков, слесарь - инструментальщик Темирсултанов, газосварщик Ш. Ильясов, иштта кхыбараш а.

Массехк шу да цIаста пхьар Насуханов Абдулла мастерской болх беш вола. Из ва коммунистически къахьегама ударник.

СУРТА ТIА: А. Насуханов МТЗ-50 яхача трактора ремонт еш воалл.

И. Плиева сурт.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕПУТАТИЙ РАЙОНИЙ, ГОРОДИЙ, ЮРТИЙ, ПОСЕЛКАЙ СОВЕТАШКЕИ ХОРЖАМАШ ДАРАХ ДОЛА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

КхозлагIа хержача Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета полномочеш 1967 шера 3-ча мартеи иттазлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР къахьегамхой депутатий районий, городий, юртий, поселкай Советий полномочеш 1967 шера 14 мартеи чакхйоалаш хиларца дувзденна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо **соцам бу:**

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советеи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика къахьегамхой депутатий районий, городий, юртий, поселкай Советашкеи 1967 шера 12-ча марта, кIирандийнахьа хоржамаш де.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель И. АЛМАЗОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. СЫЩИКОВ.

г. Грозный, 1967 шера 9 январь.

Республикански партийно-боахама актива собрани

Самардийнахьа, 10 январе, КПСС обкома политически просвещене ЦIагIа республикански партийно-боахама актива собрани хилар. Собрани хьайийлар парте обкома хьалхарча секретара нов. Апряткина. Собране доакъашхоша безаме тIайийцар вошал долча Дагестана, Къилбаседа-ХIирий, Черсий-Балкхарой республикай викалаш, хIаьта президиуме а хержар.

«Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50-гIа шу дизара баха ма боаггIара накъабахара долча Нохч-ГIалгIай АССР промышленноста, транспорта, гIишлоний болхлой декхарех» доклад йир республика Министрий Совета председатела нов. **Гайрбекова.**

Пренешка дакъа лаьцар 14 саго: нов. **Головенкос** — КПСС Старопромысловски райкома хьалхарча секретара, нов. **Кольнойс** — «Грознефтехимзаводы» объединене начальника заместитела, нов. **Коршунова** — Дагестански АССР Министрий Совета председатела заместитела, нов. **Карнаева** — № 2 йолча Малгобекски тохкама кIоарга бурув деттача контора директора, нов. **Чельдиева** — КПСС Къилбаседа-ХIирий обкома промышленно-транспортни отдела заведующе, нов. **Сагаева** — «Грозвино» производственни объединене начальника, нов. **Хубаева** — КПСС Черсий-Балкхарой обкома шоллагIча секретара, нов. **Селицке** — облсовпрофа секретара, нов. **Пригорневас** — къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаеча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода оператора, нов. **Стадникова** — Ленина орден йолча «Грознефта» объединене керттерча инженера, нов. **Инарнаева** — бытовой гIулакхаш дара министра, нов. **Ахмадова** — КПСС Гудермесски горкома шоллагIча секретара, нов. **Качлишвили** — Къилбаседа-Кавказски мехкдаьтта Iилматохкама института директора, нов. **Гаврилова** — «Чечингстройтранс» объединене парткома секретара.

Республикански партийно-боахама актива собране доакъашхоша, массава раьза а волаш, тIайийцар Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 50-гIа шу дизара сийна дола Нохч-ГIалгIай АССР промышленноста, транспорта, гIишлоний болхлой социалистически декхараш. Лоалахарча вошал долча республикай — Дагестана, Къилбаседа-ХIирийчеи, Черсий-Балкхаройчеи къахьегамхошцара социалистически яхь дIахо а лелаелга лаьрхIар.

Собране доакъашхошта художественни самодеятельноста низашца концерт оттадир.

Актива собране балха хьакъехьара отчет кепатохаргйолаш я.

БЕРРИГАШ РАЬЗА А БОЛАШ КЪОАБАЛЪЮ

ВЛАДИВОСТОК, 10 январь. (ТАСС). Берригаш а цхьан бартацеи кхотабеннеи болаш тахан Владивостоке Краснознаменни Тихоокеански флота эпсарий ЦIагIа Приморски краевой партийни организаце актива собрани хилар.

Собрани хьайийлар парте Приморски краевой комитета хьалхарча секретара В. Е. Чернышева. Шаьдаь деттаж тIоараш а долаш чIоагтIа гIоздаьннача дегаща собране сийлахьа президиум хорж Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Политбюро состав юкъе а йолаш.

Партийни актива собране дакъа лоацараша йийцар КПСС Центральни Комитета декабрьски (1966 ш.) Пленума итогаш. Доклад йир собране дакъа лоацараша безаме тIайийцача КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Министрий Совета Председатела А. Н. Косыгина.

Актива собране тIайийцача резолюце тIа берригаш а раьза болаш къоабалйир КПСС ЦК декабрьски Пленума решени. Краерча берригача коммунистий цIерах собране дакъа лаьцараша хьакхайкадир чурча политика даькъера санна, иштта арахьарча политика даькъера а парте Центральни Комитета ленински никъ шоаш бизза хьаллоацаш хилар. Резолюце тIа дIаяздаьд краера коммунисташ а беррига къахьегамхой а сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизара баха боагIача тайпара накъабаха лаьрхIа хилар.

«Интернационал» яха партийни гимн а локхаш чакхъяьлар собрани.

ВЛАДИВОСТОК, 10 январь. (ТАСС). Вена укхаза вола КПСС ЦК Политбюро член, СССР Министрий Совета Председатель тахан хьежар города предприятешка, Дальневосточни паччахьалкхен университете хилар. Сарраха Краснознаменни Тихоокеански тIема-форда флота ансамбла концерте вар А. Н. Косыгин.

КАЗАНЬ, 10 январь. (ТАСС). Эзар совгIа саг вар селхан Муса Джалила цIерахча операи балетеи театре хиннача Татарски областной партийни организаце актива собране дакъа лоацаш.

Собрани хьайийлар КПСС Татарски обкома хьалхарча секретара Ф. А. Табеева.

«КПСС ЦК декабрьски (1966 ш.) Пленума итогаш» яха доклад йир безаме тIайийцача КПСС ЦК Политбюро члена, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела Н. В. Подгорне.

Собране берригаш раьза а болаш къоабалйир КПСС ЦК Пленума решенеш.

КРАСНОЯРСК, 10 январь. (ТАСС корр.). Укхаза тахан Красноярски краевой партийни организаце актива собрани хилар.

Собрани хьайийлар КПСС Красноярски крайкома хьалхарча секретара А. А. Кокарева.

«КПСС ЦК декабрьски (1966 ш.) Пленума итогех» доклад йир гулбеннараша безаме тIайийцача КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, КПСС ЦК секретара Д. Ф. Устинова.

Собране берригаш раьза а болаш къоабалйир КПСС ЦК Пленума решенеш.

ЛИПЕЦК, 10 январь. (ТАСС корр.). Тахан областной партийни организаце актива собрани хилар Липецки тракторни завода культура ЦIагIа.

Собрани хьайийлар КПСС обкома секретара М. С. Черкасова.

«КПСС ЦК декабрьски (1966 ш.) Пленума итогех» доклад йир гулбеннараша безаме тIайийцача КПСС ЦК секретара М. С. Соломенцева.

КПСС ЦК Пленума решенеш берригаш раьза а болаш къоабалъеш йола резолюци тIайийцар собране дакъа лоацараша.

* * *

Липецке волча хана Новолипецки металлургически заводе хилар КПСС ЦК секретарь М. С. Соломенцев, цо совещани йир цу предприяте металлургашцеи гIишлошъерашцеи. Иштта Липецки тракторни заводе а хилар М. С. Соломенцев, цига цо къамаьлаш дир болхлошца, инженерашца, техникашца.

ЧЕБОКСАРЫ, 10 январь. (ТАСС). Тахан К. В. Иванова цIерахча Паччахьалкхен академически музыкально-драматически театра помещене чу Чувашски областной партийни организаце актива собрани хилар.

«КПСС ЦК декабрьски (1966 ш.) Пленума итогех» доклад йир гулбеннараша безаме тIайийцача КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата, КПСС ЦК секретара П. Н. Демичева.

ТIайийцача резолюце тIа собране берригаш раьза а болаш къоабалйир КПСС ЦК Пленума решенеш.

Партийни вахар

ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕШАРА— ДУКХАГІА ТЕРКО

Парте районни комитетон дукхагІа йолча юххьанцарча партийни организацешен чІоагГа уйла тІайохийт коммунисташа шоаш дешара а политшколайн семинарски группайн балха тІахьожам лоаттабара а. Дешар мишта лел хьажар а пропагандисташта методически практически новкъостал дар а духьа школашкеи семинарски группашкеи еча занятеш тІа ухийт парте райкома аппарата болхлой.

Района дукхагІа йолча политшколашкеи семинарски группашкеи дика вІаштІехьъяьха, дешара планашкеи занятей расписанегеи хьежжа, лакхача идейнии тоеретически боараме ю занятеш.

Политшколайн семинарски группайн занятешка ахар бахьан долаш КПСС райкома болхлошта гучадаьннад, районера дукхагІа пропагандисташ шоашта тІадилла гІулакх чІоагГа бехктокхаме хеташ, доллача хІаманна духтІабаьле занятешта кийчлуш а чулоацам дика болаш, сакъердаме, методически нийса уж чакхйоахаш а хилар.

«Дунен социализма система» аьнна тема а йолаш хинна занятис дика дІайихьар «Электроинструмент» яхача завода юххьанцарча политшкола пропагандиста нов. Васютина. Занятей хьалхарча сахьата кхетамца чакхъяьккхар цо цу тема хьалхарча. «Дунен социализма система хьахилар» яхача разделах льаца йолаяь собеседовани. Собеседовани еча дакъа льацар деша багІача дукххачар. Хаттараш нийса увттадеш хиларах нов. Васютина къамаьл де догъоттийтар цар, беседана юкъеувзар уж, дувцачох ца кхеташ хилча цунна духтІавоалар, дувцаш долча дешашта юкъера керттердараш белгалдоахар. Собеседовани еча къаьстта чІоагІа дакъа льацар деша багІача новкъосташа Шигалова, Мальсагова, Имагожева. Белгалдаккха дезаш да, цу белгалбаьча новкъосташа шоай идейно-политически боарам лакхбар духьа цІенхаштта къахьегаш хилар, цар шоаш Іомаеш йолча материала даим конспект уттаеш хилар.

Занятей шоллагІча сахьата а дикен дог тешадеши чакхдаьккхар Іомаеш йолча тема шоллагІча, «Социалистически мехкаш дегІаахар» яхача разделах дола ший дувцар. Цо ший дувцар айхха дийзар таханарча ханаца, нийса хьахьекхар социалистически мехкаша айхха цхьана экономически гІулакхаш леладарах боада пайда а китайски раскольникаша шоай гІулакхаща социализмаи коммунизмаи гІулакха доккха зе деш хилар а.

Кхетамца, гІулакх дика довзаш ю занятеш юххьанцарча политшколай пропагандисташа: АМООС управлене — нов. Абадиева, райисполкоме — нов. Семенова. Хан-ханнахьеи дикеи чакхйоах занятеш Назрань яхача машиннаькъа станце юххьанцарча политшколе (пропагандист нов. Калибаба). Деша багІараша шоай пропагандистага дукха хаттараш ду шоай знанеш нийса йий хьажар а кІоаргьяр а духьа.

Цхьабакъда, политически дешара системе занятеш яра гІулакх массанахьа а лелац вІаштІехьа. Цхьаболча парторганизацей, партбюро, парткомий секретараша е йоаггІача тайпара уйлаяц политически дешара, могийт политшколашкареи семинарски группашкареи занятеш юкъахъювлаш е лохача организационнии идейно-теоретически боараме еш хилар. деша багІа цхьабараш занятеш тІа ца ухаш из гІулакх «дош ца хетачох» леладеш хилар, занятеш яра лерттІа хьалаш вІаштІехьдаханза хилар.

Занятеш юкъахъювлийтай «Назрановский» совхоза парторганизаце (парткома секретарь нов. Оздоев) центральни усадьберчеи (пропагандист нов. Булгучев) Аьлта-Юртарча отделеперчеи (пропагандист нов. Мальсагов) юххьанцарча политшколашка, «Экажевский» совхоза центральни усадьберча юххьанцарча политшколе (партбюро секретарь нов. Арчаков, пропагандист нов. Гадиев). «40 лет Октября» яхача совхоза юххьанцарча политшколашка (парткома секретарь нов. Цуров, пропагандисташ ии. Албаков, Тангиев, Беков).

Занятеш каст-каста юкъахйоах автобоахама юххьанцарча политшколе (парторганизаце секретарь нов. Аушев, пропагандист нов. Медов). Белгалдаккха деза, шийна тІадиллача чІоаггІа лоархІамерчеи бехктокхамерчеи гІулакхага нов. Медов цІенхаштта хьожаш ца хилар. Из хьахьокх, масала, цкъа занятега вІалла кийч а ца луш из занятн чакхъякха вена хиларо. Из бахьан долаш занятеш юкъахъяьлар, цхьадола лоархІамера дешаш вІалла хьа а довзийтанзар пропагандиста, вож дешаш а дизза доацаш кхетадергдоацаши дийцар. Занятеш я ала йиш йолаш занятеш яц уж, царех пайдана хІама хилац.

Политически дешарцара гІулакхаш цу тайпара во латташехьа а, парторганизаце секретара нов. Аушева де доагІар дац политически дешар овлангара дена тоа а даь дІаоттадара.

Политически дешар вІаштІехьдаккхара гІулакха цхьадола кхоачамбоацараш да дукхача кхыча юххьанцарча партийни организацешка а.

Ерригача партийни организацей декхар сенах латт аьлча, из латт, политически дешара цІенхаштта уйла ярах, кхоачамбоацараш дІадахарах, политически дешара система ерригача звеньяшка занятеш лакхача организационнии идейно-теоретически боараме чакхъяхарах. ХІанзе а денз массанахьа занятеш яра эша лерттІа хьалаш вІаштІехьдаха деза. Вай декхар сенах латт аьлча, из латт, дешаш барашка политически дешара ерригача звеньяшка кІоаргга марксистско-ленински знанеш кхачийтарах.

ГІулакха аьттув балга эггара хьалха политически дешара системерча пропагандистехи деша багІарех шоаехи тийша да. Шийна тІадилла гІулакх бехктокхме хеташ, хІара занятена лерттІа кийчо еши из дика чакхдоаккхаши хила веза хІара пропагандист. Политшколе деша вагІача хІаране дагакхаба деза дІахо ше кхыча, политически дешара лакхагІча лагІа тІа вала везаш хилар.

Тха районе хІанз болх беш 27 юххьанцара политшкола я. ХьатІадоагІача дешара шера цу школашка деша мел багІараш марксизма-ленинизма лардий школашка дІачубаха безаш ба. Цхьабакъда, дешара лакхагІча лагІа тІа валар духьа ше лохерча лагІа тІа дешаш волча хана белгалара знанеш Іомае езаш волга ховш хила веза хІаравар. Цулухьа шийна пропагандистагара хьахеначох кхоачамбаь Іе везац деша вагІар. Цул совгІа, ше а даимеи чІоаггІеи болх бе беза цо книжка тІа. Иштта мара вІаштІехьдаргдац марксизма-ленинизма лардий знанеш хьаІомае. Иштта мара хулалургвац лакха сакхетам а болаш керда, коммунистически общество хьалъер.

Д. ДАУРБЕКОВА,
КПСС Наьсарен района пропаганден агитацен отдела заведующи.

ДУКХА БЕРАШ ДОЛЧА НОАНОШТА «МАТЬ ГЕРОИНЯ» ЯХА ЦІИ ЯЛАР

1967 шера 3-ча январе арадаьнна СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указаца Нохч - ГІалгІай АССР-е гІолла «Мать героиня» яха сийлахьа цІи еннай итт а кхы совгІа а бераш даьча а хьалкхедаьча аноаношта «Мать-героиня» яха орденаши СССР Лаккхехьарча Совета Президиума граматаши а луш:

1. **Аниева** Ахьмада ПаьтІамата — Наьсарен района Долакха-Юрта яхача цІеннанна.
2. **Арцельгова** Османа Гошмоахийна — Сунженски района Мужеча яхача цІеннанна.
3. **Астемирова** Ижана — Сунженски района Серноводске яхача цІеннанна.
4. **Аушева** Самада БагІдата—Наьсарен района СурхотІа яхача цІеннанна.
5. **Ахильгова** Зинаидайна — МалгІабика района Кердача Реданте яхача цІеннанна.
6. **Галаева** Махьмада Болихана — Наьсарен района Пхьилекъонгий-Юрта яхача цІеннанна.
7. **Жукова** Ольга Афанасьевнайна — Наурски района Калиновски станице яхача цІеннанна.
8. **Зайнадинова** Уразмамбета Камырбикана — Шелковской района Ленина цІерахча колхоза колхозхочоа.
9. **Закриева** Тамарена — Грозненски района Чаьчана-ойла яхача цІеннанна.
10. **Киселева** Анна Семеновнайна — Грозненски районе яхача цІеннанна.
11. **Мальсагова** Зайна — Ачхой-Мартана района «Лермонтовский» совхоза болхлочоа.
12. **Никаева** Жансарена — Ачхой-Мартана района Ачхой-Мартане яхача цІеннанна.
13. **Оздоева** СаІадалий Золотхана — Сунженски района Орджоникидзевски станице яхача цІеннанна.
14. **Солтамурадова** Сепихьата — Грозненски района Дочу - Борзой яхаш йолча цІеннанна.
15. **Тайсумова** Салимата — Шаьла района Аргуна поселке яхача цІеннанна.
16. **Терлоева** Маржана — Ачхой-Мартана района Бумата яхача цІеннанна.
17. **Точиева** Къаршечун Лемкайна — Наьсарен района Долакха-Юрта яхача цІеннанна.
18. **Уматхаджиева** Курбикайна — Ачхой - Мартана района Ачхой-Мартане яхача цІеннанна.
19. **Хаджиева** МурцаІалий Либхана — Наьсарен района Наьсарен-Вокзале яхача цІеннанна.
20. **Хаджаева** Майната — Ачхой-Мартана района Ачхой-Мартане яхача цІеннанна.
21. **Хамуева** Хазрайна — Наурски района Алпатово поселке яхача цІеннанна.
22. **Шабазова** Айсарта — Гудермеса района Энгельс-Юрта яхача цІеннанна.
23. **Янарсаева** Залпайна — Советски района Шерипов Асламбека юрта яхача цІеннанна.

КЕРДАЧА ХЬАЛАШКА

Вай республике мехкдаьтта доаккхилга алсамдаккхара керда гІа баьккхаб пятилеткА хьалхарча шера «Грознефть» объединенена чуйоагІача предприятей коллективаша. Ханал хьалха кхоачашйир мехкдаьтта даккхара план, планал совгІа даьккхар эзараш тоннаш доагор. Цкъа лаккхъеннай къахьегама овсарле, доккхеннад продукцега дІадодар.

Коллективашта юкъе хьалха латт «Малгобекнефта», «Старогрознефта» мехкдаьтта-промыслови управленей къахьегамхой. Планированеи экономически стимулированеи кердача системах хьалхарчарна болх бе болабеннаб уж. План кхоачашйир ерригача промыслаша, рентабельно болх барах дика пайда баьлар царна. Керда система юкъейоалаяьчул тІехьагІа лакхделар болхлой алапи а.

Кхетадеш да, уж толамаш шешегІа хьахинна ца хилар. Из да управленей чоалханерча боахама ерригача участкаша цхьатарра дика къахьегарах хьахиннар. Иштта, старогрозненцашта тІаккхийтар керда мехкдаьтта майда — Брагуны, МалгІабике бурувдеттараша эксплуатаце дІаелар Ахдово яхачареи МалгІабика - Вознесенски майра тІарен керда скважинаш. ЙІаьххача хана тІатеІІа къахьегарах мелови тІоанашкара мехкдаьтта даьккхар Октябрьски района мехкдаьттахоша. № 644 йолча скважинас тешал ду Старопромысловски майда малхбоалехьарча оагІорахьа мелови мехкдаьтта доалаш хилара. Из деррига мехкдаьтта даккхара план кхоачашъяра дива резерв я.

ДІадахача шера дика къахьийгар МалгІабикерча бурув деттача конторай коллективаша, «Грознефтеразведка» яхача треста, Карабулакски бурув деттача контора мехкдаьттахоша. Цу ерригача предприятеша кхоачашйир бурув тохара задани, бакъда, «Старогрознефтеи» «Октябрьнефтеи» бурув деттача конторай коллективаша болх эсала лелабарах, ерригача объединене гІолла бурув тохара план кхоачацъяьнц. Бурувдеттараша доккха — 1700 эзар сом — зе даьл паччахьалкхенна. Из хиннад къахьегама а технологически а дисциплина мелъдларах. Цу тІа гІолла цхьан шера 71 авари а хинна уж дІалхара йоайир 77 эзар сахьат ха. Белгалдаккха деза, дукхагІча даькъе уж авареш бурувдеттарий бехках хинна хилар.

Профсоюзни, боахама кулгалхоша из гІулакх тоадара йоаггІаш йола терко ца йойя. укх шера а шоашта хьалхашка латтача декхарех лоархІабергбац бурувдеттараш.

Соахка балха юкъейоалаяьй бурув деттача предприятей болх аттача боаккхаргбола центральни трубан база. Цо дерригІа мукъа йоих бурув детта контораш скважинашка Іочухецаш йола обсадни турбаш кийчъяра, бурув деттача инструмента ремонт яра, колокнаштен бурильни турбаштен сварка яра, штропашка, элеваторашка дефектоскопаца хьажар санна долча балхех. ХІанз кхаккхьчай керда дистанционни управлени йола 500 атмосфера тавдени ловш йола превентераш. ДІадоладаьл забойни хьалашка промывочни маркхала тІахьожам лоаттабара балхаш, вІашагГъеллай тампонажни маттериалий лаборатори, кердача растворийн инструментийн дикалга хьожаш тоххамаш даьд.

ХІанз дІадоладеннача шера болх тоабара хиланза даргдоаца хІамаш да уж, хІана аьлча кхы а дукхагІа да укх шера бурувдеттарий де дезараш. Лакхъяьча плано дІадех бурув тохара балхаш юххьанна денз хувшилга. 1967-ча шера бурув тохара балхаш керттерча даькъе дергда йиъ майда тІа. Уж я Старопромысловски, Брагунски, Эльдаровски, Октябрьски майдаш.

Уж лоархІаме декхараш кхоачашдара хьакъоастальй материальнии технически ресурсаш, хІьата иштта бурув тохарац мехкдаьтта даккхараи база чІоагІъяра тІатехай капитальни вложенеш.

ШоллагІа лоархІаме декхар да бурув кІоаргагІа тохар. Укх шера тха бурувдеттараша дІадоладергІа ялх эзар метр кІоаргал йолча йиъ скважинана бурув тохара балхаш. Царех йиъ хургья МалгІабике, наІ Хаян-Кертен наІ Заманкулен. Из кІоаргал караерзайнча торо хургья юрски тІоанашкара промышленни мехкдаьтта даха. Цул совгІа дІадоладергда ворхІ эзар метр кІоаргал йолча скважина бурув тохилга а. Цу скважинашта бурув тохара мехкдаьтта промышленноста Министерствас хьакъоастаяьй доазол дехьара нийца дикагІйола оборудовани. ХІанз хьаухаш латт «Айдеко» яхача буровой установка оборудовани. Июнь бетта хьакхоачаргья вежараща Румынера йиъ установка. Цу установкашца бурув тохара лаьрххІа вІашагІйохкаргья бригадаш. Цу бригадашта юкъе хургба начальник, лоабата маркхалашта вола инженер, ши мастер. ХІанз моллагІча буровой тІа вахта юкъевоагІа виъ бурувдеттар, хІьата цига уж хургва ялх. ХІара буровой тІа хургья лоабата маркхалашка хьожаш йола лаборатори. Иштта цу буровоех кІоаргагІа бурув тохилга Іомадеш йола ший тайпара школа хургья. Бурув тохаргда СевКавНИИ болхлошца айхха бувзам а лоаттабеш. Бурув тохара сухал лакхъеш, болх аттача боаккхаш йолча инструментий конструкцеш оттаяьй пар хІанзлехьа.

Дицце йиш яц болхлой говзал лакхъе езаш хилар а. 1967-ча шера беррига бурувдеттараша дешаргда лоацача хана йолча курсашка. Цига специалисташа довзийтаргда царна техникаи технологеи кердадараш.

Кхоаи-дукха хувцалургья бурув тохара балхий структура: «Грознефтеразведка» яхача трестах дІатохаргья «Октябрьнефта» НПУ бурув детта контора, Ястребиная, Беной яха участкаш, 23-ча участка механически мастерской, «Гудермеснефть» НПУ транспортни цех. Вешта аьлча, специализаце наькъ тІа доалл тхо.

«Грознефть» объединене чуйоагІача ерригача предприятешта 1967-гІа шу белгала хургда мехкдаьтта даккхара темпаш лакхъяларга, балха хьалаш хувцадаларга диллача. ЦхьоалагІча январа денз, гІишлойн бурув деттеи организацешкара дІайиккхача, объединене ерригa предприятеш болх беш я планированеи экономически стимулированеи кердача хьалашка. Белгалдаккха деза, Советски Союзе тха цхьа объединени мара цу системах болх беш ца хилар. Из сийлахьа а бехктокхаме а гІулакх да. ХІанз уж фондаш е езаргья продукцега дІадодар лохдара, рентабельность айяра, хьахецаш йола средствагш кхомбеш дІаахийтара, чура торонаш оарцагІъяхара чотах.

Бе беза болх дукха а хала а ба, бакъда мехкдаьттахой коллективаш кийча я уж халонаш эша а яь Октябра юбилейна сийленца накъаяха.

В. НАЗАРОВ,
«Грознефть» объединене начальники.

ХЬАЛАШ ДОЛАШ ДА

Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккха завод мехкдаьтта чакхдоахача къаьнагІча предприятеех цаІ я. Йоккха опыт йолча тха завода коллективо шерагара шерага лакха къахьегама толамаш доах. Планированеи экономически стимулированеи кердача системага ялара кийчо еча тха завода коллективо шийн балха анализ яьй. Семилетка йолалуча хана рентабельни йоацаш яр тха завод, хІьата пятилетка йолалуча хана лакха рентабельность йола предприяти хилар цунах.

Завода экономически эффективность дегІаахийтара чІоагІа новкъостал дир керда техникеи агротехнически мероприятеши балха юкъеккхаьаро. Масала, хьал а яь болх бе дІайолаялийтар бензин цІенду установка. Цо вІаштІехьдалийтар серно-кислотни способаца бензин цІендар дІадоаккхилга, реконструкци йир №№ 9, 10 йолча шин установкана. Из бахьан долаш № 9 йолча установка мощность, проектах лаьрхІачул 94 процент лакхъелар, хІьата № 10 йолча установка мощность 132 процент лакхъелар, кхыйола мероприятеш а завода балха юкъейихьар.

Кхоачашдаьча балхий анализ йича гучадаьлар завод кердача система тІа ялара мел эша хьалаш хилар. Лакха ба рентабельноста боарам, цо торо хулийтаргья эша фондаш хьае.

Завод кердача системага яккхара кийчъеча хана инженерно-технически болхлоша экономически дешаргдолаш гІулакх дир, хІьата цар шоай аргІах кхоачамболлаш гойтара агитаци а йолаш цехашкарча, сменашкарча болхлошта хьех.

Л. ФОМЕНКО.

КУЙБЫШЕВ. В. И. Ленина цІерахча Волжски ГЭС-а хьалхара турбина болх бе дІайолаеннача дийнахьа денз мехка халкъа боахама цо еннай 100 миллиард киловатт - сахьат электроэнерги. Дукха ха йоаццаш цунна Ленина орден еннай.

СУРТА ТІА: В. И. Ленина цІерахча Волжски ГЭС-а лохера бьеф.

Ю. Дмитриева сурт.
ТАСС фотохроника.

«ТАСС-ФОТО—66»

7-ча январе ТАСС здане хьайийлай «ТАСС-фото-66» яха выставка. Выставка стендаш тІа хьалтеха доахк Российски Федераце краяшкеи областашкеи собственни корреспонденталла болх беш болча кховзткъе итт автора пхи бІаь гаргга фотобалхаш. Цул совгІа, ерригача союзни республикай фотожурналистий йоккха отряд я ТАСС фотохроникаца хьинаре дакъа лоацаш.

«ТАСС-фото-66» дукхача экспонатех шерра пайда ийцаб советски доазол дехьарчеи кепайоазон оагІонаш тІа.

НЕГІИЙ РЕКОРДСМЕНАШ

Пятилетка хьалхарча шера итосаш йир ах яьссача негІий яра уллача, племенной жа леладеча «Червленные буруны» яхача заводо. «Грозненская тонкорунная» яхача фух долча тІъаь ворхІ эзар жек хІара устагІанна тІера бархІи ахи килограмм диткъача тхан якхкхай боахама. Из мехка эггара лакхагІа бола хьоккам ба племенной жа леладеча заводашта юкъе.

Цу фух долча же тха чІоагІа, шаьра да, бостон хьадара тІехдика бедах я из. Завода коллективо пачхьалкхенга дехкад ши бІаьи ткъан йиъ тонн тха. Из тоъаргда бІаь вурийтте эзар костюм хьае.

Кхо эзар совгІа шоай жа-рекордсменаш дахийтад «Червленные буруны» яхача заводо Ставропольски края, Къилбаседа-ХІирий, Ростовски, Астрахански областий, Казахстана диткъа тха дола жа тоадар духьа.

Укх шера боахама хиша пайда миллион сом ба.

(ТАСС корр.).

Махачкала.

РЕВОЛЮЦЕ САЛТЕ

СОВЕТСКИ ІАЬДАЛА 50 ШУ ДИЗАРГА

1917 шера октябрь. Турецки фронтера дІаухаш дар Кавказски Эскар, дивизеш халкъагахьа ювлар, большевикий парте байракхашта кІалъувттар. Полкашкарча комитетий решенеш кхоачаш а еш, цІаухар революционни салтий. городе а юрта а шоай советски Іаьдал оттадар духьа.

Вокхарна тІеххьа йоагІаш хинна цхьа эшелон Грознерча станце перрон йолчча юхасецар. Платформа тІара кадай Іокхоссавелар прапорщик Ярошевский Григорий, гибоалла хІамаш чуйоахкаю байго тІормиг нийса а баь, топа тІехкар сиxха хьабелажах а тесса, хийцца гІабоаккхаш вокзала цаІаргахьа волавелар.

ТІехьашкахьара Ярошевский хьа а лаьца дІа ца хецаш латтар цаІ. Цаьхха катсха хьакарара иккхача цунна бІаргавайра Малыгин.

— Иван Васильевич, хьо а укхаза ва? — гІадвахвар Григорий.

Профессиональни революционер Иван Васильевич Малыгин (английски интервенташа 1918 шера Туркестане гІомарашка топаш теха боабаьча бакински ткъаь ялх комиссарах цаІ) февральски революци а хилалехьа Къилбаседа Кавказе подпольни большевистски организацешка болх беш хиннав. Каст-каста Грозне воагІаш хиннача цунна дукхха грозненски пролетареш бовзаш хиннаб, цу даькъе Ярошевский Григорий а. Парте еннача заданех салташта юкъе революционни пропаганда еш ше волаш фронте а нийсаннав цунна из. Фронтера цІавенначул тІехьагІа, Пятигорске большевистски организации Совсти вІашагІъелларехи цар боккхагІа болча деятелехи цаІ а хинна дІаэттар Малыгин. 1917 шера июнь бетта Грозне вахийтар из Грозненски большевистски организаце кулгалхоех цаІ а ваь.

— Хьо Грозне вола дукха ха йий? — хьаьттар Ярошевске.

— Я. Бакура юхавеначул тІехьагІа, партийни комитето вахийта Питере хиннав со Ерригроссийски областной Советий викалий совещане. ТІехьагІо Кавказски эскара съезде ваха шозза Тифлисе а хиннав. Кастта Баку гІоргва. Чоалхане да цигара хьалаш. Июнь бетта Грозне хьалвеча денз укхаза болх беш ва со. ХІьата хІанз аз цхьан бакъахьарча сагаца хьоашал тохийтаргда хьоца, Гриша.

БІаргсаьнех хІама а хьекхаш царна хьатІавоетІаш латтар юккъерча дегІах, сома маьже йолаш вола къонаха. Юхьмараш бос баха, дегІацара лазар хьагойташ вар.

Н. Гикало Грозне а вена, верригa а революционни балхах чувслар. 1917 шера июнь бетта большевикий парте вахар из. Партийни комитето еннача предложенех городской думе гласнелла хержар.

— Салам-моаршал да-кх шуга, фронтовикаш, — кулг дІакховдадир цо Ярошевскега. — Хезад сона шо дувцаш, шуца цхьана окопашка хиннав со.

Лелача наха дІаюстара а баьнна Іолохбелар уж, лаьрххІа хьежар хьалхашка гІолла тІехбувлача салташка, кхалнахага, берашка. Кхоъ фронтовик кхы а хьатІавера царна.

— Хала хьувз тхо укхаза, — аьлар Гикалос. — Цкъа революционни уйла йолаш йолча бІаь цхьайтталагІча полкагара атамана Караулова дІадийхар расформировани елга. Из гІулакх вІаштІехьдаланзар. ТІаккха «Лоамарой союзо» ультиматум елар герз Іо а дилла, полк Терски областера дІагІойла. Из ца даьчул тІехьагІа город хІалакъергья аьнна.

— ТІаккха мишта чакхдьалар гІулакх? — хьаьттар артиллериста Иван Ручкова.

— ЦІий ца мохкадар духьа ТІема-революционни комитето лаьрхІар герз дІа а ца луш, полк Грознера дІагІоргйолаш, — жоп делар Малыгина. — Укх денношка полкаца цхьана Ставрополе вахав парте горкома секретарь Анисимов Николай. Совета председатель Агапов, кхыбараш. Цхьабакъда, большевистски ядро Грозне йисай. Укхаза ва Тымчук Иван, Носов Александр, Иоиисиани Григорий, ер вагІа Гикало Николай.

...Сатем байна яр цу хана Грозне. Майдашка, улицашка гул а луш митингаш еш бар нах. Цига хьал а увтташ къамаьлаш дора меньшевикаша, эсераша, контрреволюционераша, большевикаша. Пролетариато кхетадеш дар машарах, балхах шоаш дувцаш, къахьегача сага лаьттан тІа паргІато кхоллар духьа, цун ираза духьа бІарга ца байна тайпа къовсам болабеннаб хІанз денз дІа, яьхача большевикий викалий Носова, Ворожева, Гикало, Тымчука чоалхазне дешаш.

Питерера хабар лоамашка — НохчГІалгІай мехка хьалкхухьар Грознерча большевикаша. Керда дешаш дайзар лоамашка: машарах дола Декрет, Россе халкъий бокъоний Деклараци.

Цхьабакъда, тІехьашка йоалаш контрреволюци а яцар. Областа городашкеи юрташкеи гІолла хохкаш лелаш атаман Караулови цун помощник Медяники вар. КІайча казакий бІунех бІарг тохаш бар уж. Керда 1918 шу хьахулача бус Владикавказера совет йохайир эпсарий бандаша, болхлошта низаш дора.

...Провокацеш сих а еш, кІайча казакашта керте латтараш нохчехи гІалгІаехи лата кийчлуш бар. Цу гІулакха къаьстта (цул тІехьагІа Терски областной съезд а хинна дІайолаенна) съезд гулъе лаьрхІар Моздокски контрреволюционни комитето. Кирован Буачидзе инициативах социалистически блок вІашагІъеллар съезде. Грозненски большевикашкара съезде вахийтар Н. Гикало.

Казакий бІувац нохчехи гІалгІаехи лата доладуда аьнна приказ деннад Моздокски комитето аьнна полковника Рымара хьакхайкадарца хьайийлар съезд.

Гикало Николай Федоровича грозненски пролетариата цІерах чІоаггІа хьаллавцар. Рымарк цунна тІехьара бараши Іо а хьонхабеш. «Нагахьа санна герза низаца кхы къамаш тоІадар духьа мара Советски Іаьдал вай тІаэцаш деце, из Іаьдал тІа ца эцар дикагІа да» аьнна хьакхайкадьча Кирова даь къамаьл.

Большевикаша еннача предложенех съездо юхаяьккхар казакий-лоамарой тІом болабе аьнна контрреволюционераша яь решени.

1918 шера феврале кхычарца цхьана г. Пятигорске вІашагІкхетача Тирка йистерча халкъий ШоллагІча съезде вахийтар Н. Гикало Грозне коммунисташа.

Терски областе Советски Іаьдал хьакхайкадаь съезд хинначул тІехьагІа ТІема-революционни комитето а болхлой, тІема депутатийн Грозненски, Ермоловски, кхыча станицай викалийн Грозненски Совета исполнительни комитета а шерра заседани хилар Грозне. Укхаза съездо яьча решенега хьежжа Советий лоархІам чІоагІбар духьа Ревкомн Грозненски Совети вІашагІа а теха, болхлой, салтий, казакий депутатий Центральни Совете лаьрхІар. Исполкома председателалла хержар Н. Ф. Гикало.

Контрреволюци юхайоалаш яцар. доаца хабараш арадоахар цо. Ший доалахьа Іалаьмате дукха жа долаш хиннача Гоцинский Нажмудина ше Нохчий мехка имам ва аьнна хьакхайкадир. Советашта духьала эскар вІашагІтехар шейха Узун-Хьажас. Шаьла контрреволюционни отряд кийчъеш вар шейх Митаев Іаьла а.

Герзах тоаенна ший отрядаш хила езаш яр пролетариат. Иштта бехктокхамера гІулакхаш эттача хана Гикало Николай Федоровича оагІув буллар Ярошевский, Соиц, Маслов, Левандовский, Ручков, кхыбараш санна болча эскарера цІабаьхкача революционни уйлаш йолаш болча салташца.

Салтечун воІах. Николай Федоровичах шийх а хилар опыт йола тІемахо. Грозненски Совета исполкоме вІашагІъеллар тІема отдел а добровольцаш хьатІанйбаран царна болх баран йола вербовочни комиссеш а. Лоацача хана вІашагІъеллар ши рота. ЦаІ — салтех-фронтовиках, шоллагІьар — партийни активах Грозненски болхлоехи. Грозненски Шеча Эскара ядро а хинна дІаэттар уж.

...Ярошевский Гикало кабинете дІачуваьннача хана, из волча чубагІар рота командир. Грозненски Шче Эскар вІашагІдоллаш йолча коллеге член Левандовскийн тІема комиссар Софонови.

ЧІоаггІа уйла тІаяхийта Грозне планага хьожаш вар Григорий. Шче Эскар вІашагІтохаш йола пункташ хьарикашца белгалйоахаш яр.

— Заводийн машиннаькъеи районе чІоаггІа ха оттаде деза, — предложени елар Григоре, — нагахьа санна ца ховш а Грозненски станице казакий матеж хьойя, доагора уж тІа ца кхачийтар духьа.

— Из нийса дагадеха хІама да. ТІема разведчик хилар цо хьахьокх, — къоабалдир цо яьхар Гикалос. — Михаил Карлыча цунах сакхийнад. Кхы цхьакха хІама а да вай де дезаш — Шолжа йисте гІолларча станицашкарча къахьегача казакаща бувзамаш тасса деза вай. Царна юкъера а корабоагІаргба революци дика лораергьяраш.

— Новкъост Ярошевский вахийта веза цига, — предложени елар Софонова.

...Шеча Эскара доакъош вІашагІтохаш вола Николай Федорович Гикало тІагІерттан кІаьд ца луши тІема разведка вІашагІйоллара дешага хьожаш вар. Цо ше инструкци телар разведчикашта Тумбинский Константина, Кравцов Петра. ТІехьагІа, Шерипов Асламбека могадарах. хІилла йолаш волча шейха Узун-Хьажий бІена цІечар разведчик а волаш болх бе воланеннача Ушаев Мазлаках кхийтар из.

ХІьата моастагІа геттара гарга, горола юххе, Грозне цхьан дакъа лоархІаш йолча Грозненски казакий станице вар. Цун территоре тІа яр мехкдаьтта чакхдоаха заводаш, складаш, машиннаькъа станци, депо, дукха кхыйола промышленни предприятеш.

1917 шера аьхки Грозненски станице вІашагІъеллар большевикашца къовсам лоаттабара комитет. Комитета керте латташ вар ший цІагІа бІаьбелла ягІаш терски контрреволюци а йолаш вола казачий полковник Поморцев.

Шийна хетачоа гІалат аьнна хинаваца Гикало. Разведчикашца лаьцар Моздокера доагІа Бичерахова приказ.

«Грозненски станицага. КъайлагІа. Геттара сиха.

Казакий-ахархой Совето тІадулл 24 сахьат далалехьа гера, броневикаш, цу тайпара кхы хІамаш сов чехка хьаялар город Грознерча Советски герзашцарча низий командующена тІадуллилга.

СПЕЦИАЛИСТА ХЬЕХАМАШ

КХОПАШ МА ХИЛИЙТА ДОАХАННА

Республика боахамашка яьча производственни опыташа гучадаьккхид, кхопаш хилар бахьан долаш биъ бетта хІара Іатто 94 килограмм шура эшаяь хилар. Из хул опыт еча юкъагІа яьккхача ерригача шурех 11 процент е шера яьккхачох 4 процент хІана яц аьича.

Юкъерча боараме кхопаш летача (цхьан Іатта лоархІаш 10 — 12 кхоп) Іатто 10—12 процент шура эшаю, хІаьта сов дукха лета хилча — кхыметтел 25 процентага а кхоачаш.

Кхопаш лета хиннача хьайбашта тІера даьха нахьараш доккхий айпаш долаш хул. Кхопаша нахьара Іургаш доах, къаьстта чІоагІа зе ду цар эггара маьхегІа долча, технически гІулакхашкеи кога гІирсагеи додача букъа юккъерча цун даькъа. Нахьараш чакхдоахача промышленносте тоа а даь арахийцача дерригача нахьарех 30 процент дІакъаст царех хІамаш хьайоахача хана. СССР Іилмай Академе данееех (1960 ш.) нахьараш во хилар, шурен дулхи эшадалар бахьан долаш цхьан хьайбах юкъера лоархІаш хулаш дола зе 11 соми 63 кепиги да. Цхьабакъда, бокъонца хулаш дола зе кхы а доккхагІа да, хІана аьлча цунна юкъе лаьрхІадац доакъарашка, болхлой низага, кхыдарашка дуккха дІадодар.

Кхопаш хьахулийтар гор ба. Цуд воккхагІа цхьаккха моастагІа вац доахана. Цхьа бІаьи ах бІаьи бежан юкъе долча Іула тІагІолла хьувзаш цаІ, наггахьа йолча хана шиъ а хул уж. Хьайбай сакхув гор гаргакхоачаш латтача хана, цунах дайде хи чу лелх уж.

— Сеча горо хьайба чешта юкъе Іалальмате дуккха тІид (фуаш) тосс — 700-га кхаччалца. Кхо-диъ ди даьннача гІолла фуашкара личинкаш арайоал. Нахьара кІал а яье, цига яхаш, хІама дуаш, лелаш ворхІ бутт боаккх цар. Цул тІехьагІа нахьарах Іург арадоаккх, тІаккха садоаха дегІа дакъа арахьа а дуташ чІоагІъеле латташ ши бутти ах бутти боаккх.

Нахьарах даьккхача Іурга гонахьа цІий чуувзаши из моттиг даьръеши йола, капсула, «кис» хьахул. Из цІий мелаш ях личинка. Йоккха хиначул тІехьагІа хьаарахх из, тІаккха лаьтта Іойож, хІаьта цхьа бутти ах бутти баьккхачул тІехьагІа гор хул цунах. Іаьсий дегІа тІа шоваткъеи итт, хІаьта доккхийча доахапа дегІа тІа — иттанега кхочаш хул личинкаш.

Кхопаш лета доахан дукхалга дилача цхьатара дац республика массе районе, масала, Советски районе кхопаш лета 10 процент доахан да, Шаьла районе — 56 процент, Сунженски — 52, Гудермеса — 49, Грозненски — 44, Шелковской районе — 52,4 процент, и. кх. дІ.

Нахьара юкъерча кхопаца лоаттабу къовсам ший ханнахьеи цахаддаши лелабе беза района, республика ерригача территоре тІа, тІаккха дукха гаьна ца йоалийташ из зуламдерг дІаяккха а цо хьедеш долча лазарах хьайбаш кІалхардаха а йиш хургья.

Лоацчача хана а лоадама мах ца бодаш а Іул геттара дерзаде йиш хулийташ йола чІоагІа пайданера дуккха методаши средстваши хьийхай Іилмо ветеренарни практикана кхопашца къовсам лоаттабара. Іилманеи хьалхалаттача опытаи керда карагІдаьнараш хьайбаш леладера практикана массанахьа а юкъекхьар — берригa ветеринарни специалистийн хьайбаш леладеча болхлойи хьалхарча аргІанара декхар.

Горашца къовсам лоаттабелга хала а цахаддаши леррагІеи мероприятеш чакхйоахаш хилча мара аьттув ца боалаш а гІулакх да. Хьайбашта обработка яра методика харцахьа вІашагІъелла хилар а обработка дика йой хьожаш боагтІача тайпара тІахьожам ца лоаттабар а бахьан долаш кхыметтел дуккхача шерашка гоараштa духьала чакхъяьхача мероприятеша а, республика цхьайолча районашкара вайна магарра, хьайбаех лета кхопаш лоадана кІезиглуш яц, хІанз а дикка доккхий ленаш хул хьайбай боахаманта. Цхьабакъда, йиза торо я хьайбашта нахьара кІал хулача кхопаша деш дола зе республика ерригача территоре тІара 3—4 шера цІендаь дІадаккха.

Шеко яц, нагахьа санна из болх алхха ветеринарни специалисташа мара беш ца хуле, лоадама кхарг ма йий аьнна даха дог ца хиларах. Цу балха юкъеоза еза шерра общественность, актив вІашагІтоха еза колхозний совхозний хьайбаш леладеча болхлошта юнье теха ца Іеш, бахача наха, хьайбай даьшта юкъе а. Цхьабакъда, цу гІулакха царна знанеш яла еза.

Юрта боахама производственни управленей керттерча ветеринарни лораша доаханца нахьараштa кІал хула кхопаш дІаяхара планаш, увттае еза хІара колхоза, совхоза, нах бахача моттига къаьст-къаьста. Эггара хьалха кхопащ лета доахан хьагучадахийтараи кхопашта духьала обработка яраи дезинспектораш бахийта беза (1000 бежана лоархІаш цхьа дезинспектор а волаш). ЛоархІаме да хлорофоси кхыйола препараташ районашка тІаозар. БІаьстан юхье-аьхки мероприятеш чакхйоахача хана кхопаш лета хьайбаш хьагучадахараш кхопашта духьала обработка яраи эша расколаш кийчъяр.

Кхы кІезигагІча лоархІаме дац бахача нахаца массово хьехама болх бар, нахьара юкъерча кхопашца лоаттабу къовсам бувцаш йола листовкаш, плакаташ арахецар.

Іаьсашта эггара хьалхара обработка нахьара кІал личинкаш дукхагІа йийбача хана йича гІойленагІа я аьнна хет тхона. Шаьра аренаш йолча зоне март бетта хьалхарча декаде дІайолае еза обработка, лоамашта юхерча зоне — апрель бетта хьалхарча декаде, лоаман зоне — апрель бетта кхоалагІча декаде.

Шаьрача аренийн зоне эггара пайданагІа хургда нахьара юкъе кхопаш хиннача хьайбашта хІара 30 ди массаза доал хлорофоса раствор 3—4-зза хьайбай букъ тІа гІолла ІотІамехкаяра методаца обработка яр; лоамашта юхерча зоне 4—5-зза, лоаман зоне 3—4-зза иштта 30 дика юкъе а йолийташ.

Нохч-ГІалгІай АССР территоре тІара хьайбашта нахьара юкъе хула кхопаш дІайоахача хьинаре дакъалаца деза республиканеи Іилматохкама ветеринарни станце болхлоша, республика тайп-тайпарча зонашка хьайбашта нахьара юкъе хулча кхопий биологи Іомае еза.

Нохч-ГІалгІай АССР юртбоахама Министерства ветеринарни отдело Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Советага деха деза районе хьайбашта нахьара юкъе хинна кхопаш сихагІа дІаяхарах ветеринарни болхлоштеи хьайбаш леладеча болхлоштеи поощрени яра ахча хьожадар. Цу гІулакхаца аьттув боаккхаргба хьайбашта нахьара юкъе хула кхопаш дІаяхар а колхозний совхозний хьайбаш цу лазарах цІендар а духьа лоаттабеча къовсаме.

Г. КОВАЛЕВ,
Нохч-ГІалгІай АССР юртбоахама Министерства эпизоотически отряда начальник.

ТХЬАМКАХ ХЬАБОАЛА ПАЙДА

Вай республике кхееш эггара дукхагІа къахьега дезаш йолча культураех да тхьамка.

«Гехинский» совхоз 1957 шера деня тхьамка леладу боахам болаш хьайоагІа. Совхозе шерагара шерага шерлуш хьаенай из маьхера технически культура. 1964 шера 40 гектара тІа кхеьадар совхозо тхьамка. Цунах хІара гектара тІара 12 центнер тхьамка даьлар, планах 10 центнер яла йийзача метте. 1965 шера из культура дІаюв кхаш 77 гектарага дІакхоачадир, хьувкъам хІара гектара тІара 15,5 центнер хилар. ХІаьта Тушаев Ахдава бригада хІара гектара тІара 23 центнер чуйиццар, Сайдулаев ВайІалийчо — 19 центнер.

Совхозе дукха звенош бригадаши я шерагара шерага кхы а лаккагІа тхьамка хьувкъамаш доахаш, лакхагІарча сортах дола тхьамка паччахьалкхенна дІатедаш. ЛоархІаме да лакха хьувкъамаш даьха ца Іеш, дикагІча сортех дола тхьамка паччахьалкхенна дІателилга а.

Из дехкар кхоачащдара тхьамка леладераштa кхоачам балла хила деза из докъадара гІирсаш. ХІаьта а уж хІанззалца совхозе долаш а дац.

1966 шера тха боахамо тхьамка кхедаьдар 130 гектара тІа. Оаха даьча лоархІамех, юккъера лаьрхІача, хІара гектара тІара 16 центнер тхьамка даьннад.

Тхьамка 1 центнерга дІаходар хІара шера лохлуш доагІа. Из гу укх бакъдолчох: нагахьа санна 1964 шера тхьамка леладарах совхоза 28000 сома зе хиннадале, цу культурах 1965 шера 11000 сом пайда баьннаб, хІаьта укх шера тхьамка 1 центнерга дІадедар планах долча 152 сомагара 150 сомага кхаччалца лох а деннад.

Тхьамка совхоза экономически эггара пайданагІа йолча культураех цаІ я. Совхоза пайдана да лакхагІарча сортех дола тхьамка кхе а деш, паччахьалкхенна дІателар, хІана аьлча, лакхагІарча сортай реализационни мах лохагІарчареи 2—3-зза тІех да. 1964—1966 шерашкарча дапнешка диллача, тхьамкий хІара тонна юккъера лаьрхІача 1700 сомах схкай, вешта аьлча, 1 гектаро беннача пайдах 2400 сом хул. ХІаьта боахама дика пайда луш йолча шекара свекла (нагахьа санна гектара тІара 300 центнер яьлча) лу пайда 1 гектара тІара 800 сом хулаш болга, вешта аьлча, тхьамко лучул кхозза кІезигагІа болга аьлча а ба кхоачам.

ХІанз са дувца безам ба тхьамкий хьувкъам хІара гектара тІара 15—20 центнер яргйолаш лакхбара де дезар фуд. Тхьамка кхедара эггара а хьалха цунна мегаргдола из дІадув лаьтта харжа деза. Тхьамка дІадера дикагІа дола лаьтташ да хий чудуаш дола кІаьда лаьтташ — тха районера тоадаь овкъара бесара лаьтташ. Тхьамкийна мегаш дац шоай бух тІара дена дика тоаданза дола чІоагІа лаьтташ, хий тІа сеца, тух тІадаьнна, ушалаш йола лаьтташ. Цудухьа оаха тхьамка дІадувш уж башхалонаш теркал а ю, цу культурана мегаргдолча лаьтташка мара из дІа а дец.

Кхы кІезигагІча лоархІамера дац тхьамка дІадувча лаьтта цул хьалхагІа кхеяь культураш теркалъяр а. Из культура дІаера дикагІа дола лаьтташ да цул хьалхагІа гурахьа дув ялаташ, цхьан шера хула баьпаш, ялаташца эаь бобови культураш кхеяьраш.

Тхьамкий лакха хьувкъам баккхара эша шоллагІа йола керттера фактор я дика, унахцІена рассада хилар. Цу гІулакха тха совхозе укх шера билаб 200 гектара кхоачам балла бола парникови боахам.

Соахка оаха дика рассада кхейир. Цунца тхоай боахама 130 гектар Іалашъяь ца Іеш, республикерча кхыча боахамашка а 20000 сома рассада ехкар оаха. Планах 1 эзар хаьлгага 5 сом даха дийзача моттиге 1 соми 20 кепиги мара лахензар тха из кхееш. Парниковн боахамах совхоза баьннача пайдах 28000 сом хилар.

Тхьамкий хаьлгаш дІадогІа деза дика аха а аьха, шаьръяьча зяба тІа. Оаха бІаьстий йоаллашехь а шоллададьхача макхашца макхаш доах зяба. Цул тІехьагІа шин оагІора 2—3-зза культиваци ю макхаш тІехьа а дийза йолча КПН—4 яхача культиватораща. ТІаккха кхай дІоаххала мухалегІа хий декха харшаш доах, вІаший юкъе 100 метр йоевъамаш а йолаш, — тхьамка дІадогІалехьа а дІадегІачул тІехьагІа а ДДН-45 яхача догІа хьисапе хий деттача агрегаташца хий деттар духьа. Тхьамкий хаьлгаш дІадувгІ мугІараштa юкъе 70 сантиметри мугІаре 30 сантиметри йола йовкъамаш а юташ хаьлгаш дІадувгІача машинашца а кулгакара а.

ЧІоагІа лоархІаме да хаьлгаш дІадогІаш мугІараш нийса хулийта Іалашдар — тхьамкий плантацена деча Іунала механизаци яра. Соахка оахош тхьамкий хаьлгаш дІадогІача 130 гектарах 40 гектара тІа дегІераш машинашца дегІар оаха.

ЛоархІаме да хаьлгаш дІадогІача хана цар листал Іалашъелга. ХІара гектара тІа хила мадоагтІа дукха хаьлгаш хулга Іалашдар духьа уж дІадегІа 4—5 ди даьннача гІолла эшаш долча кхы тІа а догІ уж. Цунца Іалашду оаха хІара гектара тІа хиля доагІача боараме — 55—60 эзар хаьлг хулийтилга.

Тхьамкийна Іунал делга долалу рассада дІа ма йийнгте а — тхьамкийна зуламаш деча хІамашцеи лазарашцеи къовсам лоаттабу ядохимикаташ хьерцаргара денз. Хаьлгаш дІадегІачул тІехьагІа шоллагІчеи кхоалагІчеи денешка догІа хьисапе хий деттача установкашца хий детта деза, цар овлаш дикагІа дІалатилга Іалашдар духьа. ДІахо йодача хана, тхьамка дегІадоагІача юкъагІа 2—3-зза хий тоха деза.

Удобренеш техача чІоагІа хьувкъа культура я тхьамка. Тхоай хьалашка оаха хІара гектара йохийт ширдаьннача кхо 20 тонн гаргга, 2 центнер суперфосфат, цул совгІа оахама кІал йохийт калийни тукха цхьа центнер, хІаьта аммиачни селитра цхьан центнерца подкормка а ю.

Еррига агротехнически бокъонаш кхоачашъеш хилча боахама геттара боккха пайда бу культура я тхьамка. Соахка дІа а дийна, чуийцача тхьамках «Гехинский» совхоза баьнна пайда 35—36 эзар сомага дІакхоачаш ба.

И. АБУЕВ,
«Гехинский» совхоза агроном.

ГОЙТАРА АГИТАЦЕ НИЗ

Практико хьахьувкх гойтара агитаце низ цун средстваш мел йІаьхий а мел кІоарга чулоацам болаш а хиларга хьежжа болга. Дуккхача наха кхетаергйолаш цхьалха йолча гойтара агитаце сага сакхетама а хьавкъала а сихха влияни ю, из къахьегамхой коммунистически кхетамца кхабара йола лоархІамера я.

Из теркал а деш, тха КПСС Надтеречни райкомои юххьанцарча партийна организашеи наха юкъерча политически кхетама балха цу даькъе къоастам боллашагІа а хьинарегІа а кулгалду.

Гойтара агитаце дешаш каст-кастагІа дувца даьннад КПСС райкома бюро заседанешка а «Кругловский», «Знаменский», «В-Наурский» комсий совхозий, «Горскнефта» НПУ юххьанцарча парторганизацешка а. Социалистически яхьа хьалхалаттарий опыт юкъаерзаяра а дІайоаржаяра а болх чІоагІагІа бе даьннад тхо. «Надтеречный», «Новогрозненский» комсий совхозашка, «Минеральный» совхозе гойтара агитацеи пропагандаи средстваех ийбу пайда лерттІа уйла а еш ийбацар. Цига боккъала а долаш дола хьал дІахьувкхара меттел даьсса хабараш, ца эша гІараш «дІахьувкхар». Райкома бюрос ладийгІар цу совхозий парткомий отчеташка, хІаьта кІанз гойтара агитацена дукхагІа теркам тІаахийта а баьннаб цига.

Районе я укх тайпара йола гойтара агитаце формаш: хоза кийчдаь плакаташ, тІахьехамаш, стендаш. Районерча кхычарна хьохкам телаш я «Горскнефта» мехкдаьтта промыслови управлене производственни управлене участкашкара гойтара агитаци. Укхаза из кІоарга чулоацам болаш, ший ханнахьа лоархІамердар дІахьувкхаш, къоастам боллаш, безаме вІаштІехьъаьккха я. Цо дика дІахьувкх коллективай эрг-эрга оагІонаш йола вахар. Лозунгаша, плакаташа, молнеша шерра дІадовзийт хьалхалаттарашта карагІдувлараш.

Къоастам болдаш долашдараш дІахьувкхаш я «В.-Наурский» комсий совхозера (парторганизаце секретарь — пов. Хашмурадов) гойтара агитаци. Укхаза геттара хоза а теркам тІигІоргболча тайпара а дІахьувкх кердача пятилетка цифраш а тІаийдаь социалистически декхараш а. Ка бола ялаташ чуэцача юкъагІа совхоза ерригача кхашкарча станашка укх тайпара йола лозунгаш яр: «Ялат чуэцача шера кхоаб», «Механизатор, хьа моттиг кхай тІа я». «Цхьан квадратни метр тІа итт ка боабойя гектара тІара ши кхо центнер ялат дов». Совхозий ерригача фермашка хоза кийч а даь хьалтехад тІаийдаь социалистически декхараш, хьалтехай плакаташ, лозунгаш, хІара 10 ди массаза дала «молни» листокаш араювлийт, цар тІа дувц шура яккхара хьалхабаьна болхараш малажб, тІехьабусараш малажб. Ерригача совхозашка, бригадашка, фермашка я хьоккамий доскаш. Цар тІара болхлошта гу хІара деннара шоай болх.

Тха районе кердадар фуд аьлча, из да «Озерный», «Кругловский», «Знаменский» совхозашка дикагІча доярка, чабана, механизатора сийна байракх тІаювгІаш дола лакха бекъий догІар.

Юрта боахама болхлошта юкъе социалистически яхь йоаржаяра доккха новкъостал ду тхона халданза шера, квартала, бетта итогаш тІа йола бюллетенаш араювлийташ хилара. Бюллетенаш тІа белгалйоах иштта парте райкомеи райисполкомеи карар-кара тела ЦІе байракх оша коллективаш — социалистически яхьа юкъе котъаьннараш.

Районе гойтара агитаци каст-каста эргайоах, цунах цІейш деадара шерра пайда ийбу. Цунах пайда ийбаьб, масала, «Юрта боахама болхлой Ди», «Кхачан промышленноста болхлой Ди», «Хьувкъама Ди» яха цІейш деадеш.

Парте райкомо йоакхо ю гойтара агитаци вІаштІехьъяхара юкъе дакъа дувцаш берригa агитатораш хилийтара, хІаьта уж тха районе 800 саг гаргга хулаш а ба. Цу гІулакха дахача шера шозза агитаторий семинараш чакхъяьхар. Цига царна дийцар нах къахьегама оарцагІбахара йолча гойтара агитацех лаьца, производствана из Іалальмате боккхача лоархІаме хиларах лаьца, из дикагІа вІаштІехьъаккхара фу де деза даьшхар.

Гойтара агитаце пропагандисташтеи агитатораштеи новкъостал лоаттаду къахьегамхошка парте идеаш дІакхеталийта, тІаийдаь социалистически декхараш кхоачашде нах оарцагІбаха.

Укх шера кхы а бехктокхамегІа дола декхараш латт тхона хьалхашда.

Р. МУРТАЕВ,
КПСС Надтеречни райкома агитацеи пропагандаи отдела заведующи.

ХАНАЛ ХЬАЛХА РЕМОНТ ЕРГЬЯ

БІаьстан кхашкарча балхашта юртбоахама техника кийчъеш ба Грозненски района пхийтталагІча опорно-хьокхама шурий совхоза механизаторашн ремонтникаши. Шоашта хьалхашка латта бехктокхаме декхараш ханал хьалха кхоачашдара шерра социалистически яхь йоаржаяьй цар. Цох хьахулар гуш да. Нагахьа санна дІадахача шера тІеххьарча квартале планах тоае езар 29 тракторi итт комбайни шера хиннеце, совхоза ремонтникаша, механизатораша 31 трактори иххайтта комбайни тоаьй. Цхьабакъда, ремонтни балханта [illegible] хьалаш дац совхоза мастерскешка. 1937-ча шера къаьнарча тайпара хьаьлаь я мастерской.

[illegible] ремонт яра [illegible] метод юкъейоалае йиш яц укх совхоза мастерской хьадьаьнка. [illegible] цу шурий совхоза механизаторашa юртбоахама техникана ремонт яра балхаш. Цкъа-дале цу методаца болх бара йиш хулийт хІара уйле [illegible] механизатора говзал кхы а лакхъе, шоллагІа-дале массаза а нийслуш дола кхоачамбоацараш паІаш хиларах сихха уж дІадаха Іоамалу.

Мастерскешкара балха хьалаш дика вІаштІехьдаьхад совхоза кулгалхоша. КІал уй да, цІи йоагаю, кораши наІараши дика чІоагІдаьд. Иштта дика балха хьалаш вІаштІехьдаьхача помещене ремонтникаша, механизатораша бІу къожабац балхах. Юртбоахама техникана ремонт еча хІара болхлочо массаза а шоай смени норма 100 — 110 процент кхоачашъю.

Дукха да цар де дезараш укх шера хьалхарча квартале а. Тоае еза 34 трактор, шийтта комбайн. Боккха теркам тІабохийт ремонтникаша еррига юртбоахама техникеи инвентари ханал хьалха тоаь яккхара. ПхайтталагІа февраль тІакхоачаш ремонт яь яха дага ба механизатораш цхьоалагІча квартале тоае еза ерригa трактораш.

ХІанзле ремонт яь дІаеттаьй нис трактор, ши комбайн. ЧІоагІа лоархІаме да ремонт яь яьнача тракторий, комбайний моторашта ремонт мишта ю хьожаш тІахьожам лоаттабар. Тоаь яьнна двигатель испытательни стенда тІа оттайийя доагор мел доагаду, мощность меллай хьож. Нагахьа санна кхоачамбоацараш нийсделча уж сихха дІадоах.

Геттара дика лел совхозе юртбоахама инвентарь бІаьстан кхашкарча балханта кийчъяра гІулакх.

«ЦхьоалагІа февраль тІакхоачаш, бІаьсти кхашкарча балхашка мел эшаш йола юртбоахама инвентарь тоаяь яккха дага да тхо», — йоах совхоза керттерча инженера нов. В. Рябченкос.

Боккха теркам тІабахийтаб совхоза кулгалхоша бІаьстан юхье кхашкара балхаш шин сменах дергдолаш болх вІаштІехьбаккхара. Цу гІулакха механизаторий квалификаци лакхъергйола, керда трактористий, комбайнерий кадраш кийчъергйола механизаторий курсаш вІашагІъехкай. ХІана цига дешаш ткъаьх совгІа саг ва.

Гаьна ваха везанзар хьехархой лаха а. Уж совхозе болаш ба: керттерча, юкъерча звено специалисташ, къаьнара йоккха опыт йола механизатораш.

СУРТА ТІА: ремонт е аьнна вІашагІъяьккхача С—100 яхача гусеничнн трактора оатхалаш моечни установка чуІайила кийчлуш ва мойщик Кагерманов Сайди. ХІара денна ший сменни норма 120—130 процент кхоачашъю цо.

И. Паиева сурти.
М. Рашидова тексти.

Оаха хьадехараш оттадаьча хана кхоачаш ца даьчул тІехьагІа оаха тІадулл моастагІчоа духьала тІом болабелга».

МоастагІчо лерхІар хайнача Грозненски Совето ЦІеча Эскара штабаца цхьана кхоана 1918 шера 11-гІа август да яхаш тховсара Грозненски станицана ультиматум елар: сов чехка герз Іодилла. Герз Іуйрийна 7 сахьат даьлча хьалулда!

Ши сахьат ха йийхар Грозненски Совето.

ЦхьайтталагІча августа шоллагІа ультиматум елар станицана. Йоккхий топаши пулеметаши етта йоляарца жоп делар цуна.

«ЦІеча Эскара штабо дІакхайкаду, — яздора Н. Гикалос Грозне бахача нахага даьча кхайкарала тІа, — Бичерахов ший бандашца городал чухьа варгвац хІанз революце сийлахь-йоккхий идеяш бахьан долаш, контрреволюционерий Іазапах къахьега халкъ мукъадаккхар духьа къовсам лоаттабьрийи лоаттаберийи декъашта тІагІолла мара».

Фронта эггара бехктокхамегІа йолча участкашка хулар Н. Ф. Гикало. Цкъа, сатем эттача минуташка, Левандовскеи Носовеи цхьана из машиннаькъа ротана кара хиннача хана, бІухочо Янушкин Кузьмас хьаьттар:

— Алал новкъост Гикало, хьа да паччахьа инарал хинна хилар а хІаьта Левандовске да массехк тика ший доалахьа йолаш хилар а бакъдий?

Гикалои Левандовскийи вовзаш хиннача цхьабараштa белам баьккхар цу хаттаро, хІаьта шоллагІбарий са аьхх дахийтар.

— Са даь массехк тика хиина хилар из бакъда, — цІенхаштта аьлар Михаил Карловича. — Грознера гаьна доацаш. Николаевски станице дар из. ЦІалга чу дІачуваьлча хьагуш хиннар топпара кІийле яр, хІаьта пеший дІоаххала менгешта меттел теха дийкха ардакхех яь палларaш йоахкар. Цхьанне тІа со уллар, вокхар тІа — да, паца.

— ХІаьта са да, нагахьа санна эскаре даьча гІулакхага диллача, инарал лакхагІа чин долаш хила везаш ва, — цІеэскархой белар юкъахдаькхар Гикалос. — Ткъаь итт шерал совгІа ха яьккхай цо салте волаш. Ткъаь пхийтталагІча шера фельдфебелага дІакхаьчав из. 1901 шера из отставке а ваха. Одессера Грозне дахa хьадаьхкар тхо. Цу «инарала» ялх воІи йиъ йоІи да. Юргаш шортта ба, хІаьта маькх тоъаш яц. 1907 шера Пушкински училище деша вахар со, хІаьта цхьа шу даьннача гІолла да велар. 1911 шера Батуме тІема-фельдшерски училище деша вахар со. 1915 шера доброволец а волаш турецки фронте вахар. ЧІоагІа хала хет сона таханара ди хьатІаотталца сай да ца ваьха.

— Хьо-м дика вовзар тхона. Тхоай пролетарски Михаил Карлыч а ва къебарех. Фу тикаш я, фу инаралаш ба оаш бувцаш, — аьлар матрос хиннача Волика. — ТІолхаш я-кх. Цхьабакъда, кІайча казакех болча эпсараштa-м етт вай инаралашха.

Дог доадеш цІий мехкаду къовсам латта кхоалагІа бутт чакхбоалаш даттар. Грознена новкъостала тІа-тІа дукхагІа ухар нохчийи гІалгІайи мехкий лоамарой. Илдарха-гІалий чу, ГІажий-Юрта, Михайловске, Эбарга-Юрта казакий цІе отрядаш вІашагІъювкхаш вар казак Дьяков Зиновий. КІайча казакий тыле къовсам лоаттабе задани эца аьнна Дьякова вайта Гикало штабе кхаьчар лазутчик Чурсин. ТІема-революционни Совет вІашагІъеллар Эбарга-Юрта. ЦІеча казакий штаба кулгалдеш вар Дьяков, Рухлин, Богучаров. Казакий отрядашта юкъеухар тІалгІай. Шерипов Асланбекагара царга дІаелар нохчий ши сотни. Грознера нохчашкахьа гІолла Михайловски станице кхаьчар Орджоникидзе, Левандовский, Гикало. Сергос цІеча казакашта дийцар Россе Советски Іаьдал котдоалаш латташ хиларах, бичераховцаша леладеча акхача гІулакхех. Цул тІехьагІа ЦІе байракх йоаржа а яь цо аьлар:

— Советий центрен Ленина партен цІерах аз шуга, сунженски казакашка, дІалу къахьегача халкъа дикагІа болча къонгий цІеао цІийнь ер цІе байракх. ДІаэца, чІоагІа лелаелаш ер. Байракх оаш йоайой — пролетариата тешам боабу оаш. Къовсамашка коталонаш йоахаш лелаелаш из.

Байракха гІадж хьабееллар Рухлин Федора, тІаккха Іогора а хайна, байракха барт баьккхар.

— Сий доадергдац оаха байракха. Дувна дешаш декар станице эрсий, нохчий, гІалгІай меттала.

Циггача фронтерен тылереи моастагІчоа цхьана хІама тохаргйолаш план оттайир Гикалоси Дьяковеи.

11-ча ноябре Закий-Юртан Ермоловски станицанеи атака йир цІеча казакаша. Фронтера наступлени йолайир Гикалойи Шерипов Асланбекен отрядаша. 1918 шера 12 ноябре Серго Орджоникидзес В. И. Ленинга ше яхьийтача телеграмма тІа яздора: «ин. Левандовскеи Гикалоси кулгалдеш долча Грозненски ЦІеча Эскаро кхаь бетта къовсам лоаттабаьчул тІехьагІа тахан хІалаквеш хІама техай контрреволюционни бичераховски бандашта».

...1919 шу доладеннадар. Парте Кавказски края коммунистий шоллагІа съезд хилар Владикавказе. Грознегара делегаталла вахийтар Н. Ф. Гикало. Съезде ше къамаьл деш, цо дийцар БІаь дийнахьа лаьттача тІемашка грозненцаша гойтача турпалених, парте мугІараш шерлуш латташ хиларах. Гикалос къаьстта белгалдаьккхар, «хІанз Грозненски организаци «цІена пролетарски» хилар. Съездо парте Кавказски крайкома членалла хержар Н. Ф. Гикало.

Маьрша къахьегам дІаболалургбола ха гаьна яцар. Тирка тІабоагІар деникинцаш. Городашкеи юрташкеи гІолла готессаш лелаш Шкурой акха сотнеш яр. Советашкахьа оазебезам мел бераш герзаней товрашцеи лега а беш. Октябро бе дехкараш лорадяр духьа герз беделлар грозненски пролетариато, Нохчашкахьарчеи ГІалгІашкахьарчеи лоамароша, Шолжайистерча цІеча казакаша. Цхьабакъда, къовсам низаш цхьатара долабацар. Іаьржа цІоз санна Тиркан Шолжаи гонахьарча лаьтта гІолла текхаш боагІар деникинцаш. Кхоана 3-гІа февраль да яхаш тховсара Грозный йитар из лораеш хиннараша. Уж чуннцар Нохчечени ГІалгІайчен лоамаша. Ший доттагІачунца А. Шериповаца цхьана денал дола нах Шатойрча къаьнарча крепосте гулбеш вар Н. Ф. Гикало.

Повстанчески отряде Носов Александр керте а волаш партийни комитет вІашагІъеллар. БІухоштеи лоаллахарча юрташка бахача нахаи юкъе боккха политико-кхетама болх бора партком. Коммунистий отряда ядро сомлуш йоагІар.

ХІ-ча ЦІеча Эскаро етташ хІамаш а йолаш къулбехьенгахьа, Бакуи Тифлиси йолчахьа додаш дар добровольчески эскар. Партизанашкахьара кхерам тІа ца кхачийта гІертар из Деникина тылера бІунаш лоархІалургдоацаш бола боккха тІема низ а хинна дІаэттача Грозней Владикавказеи гІолла тІехьашкахьа додача ший наькъашта. КІайгвардейцашта эггара боккхагІа бола кхерам бар гикаловцаш — ЦІеча повстанчески бІуний Терски областной группа керттера дакъа.

Кхоана 1920 шера 31-гІа январь да яхаш тховсара шоай кара итташ йоккхий топаши пулеметаши йолаш вола виъ эзар салте Воздвиженски станицана тІалаьллар моастагІчо противоштурмовой цхьа мортирен йийтта пулемети мара йоацаш хиннача ялх бІаь партизана духьала.

Йоккхача АтагІарча цІеча сотне командира помощника Тукаев НуІмана кхийра кІайгвардейцаша наступлени йолаярах Гикаловга хоам бе. Слобода къулбехьен оагІорахьа нийсъенна дІаэттар чухьалха кийчъбеннача казакий шиъ сотни. Штаба ха шийца а долаш кІайча казакашта дов доладир Гикалос. Штаба начальника Дудаев Султана тІаззар цІе эскархой ротен ручной пулемет а йолаш болча разведчикий командеи. Казакаш коргагІбаьцна хиларах пайда а ийца, Гикалос «Ура» яхаш детташ цІогІа а долаш атаке чухеккар ший группа. Бовбаьраши човнаш яьраши, цу дакъе отряда начальники лай тІа а боадийташ кегабенна тІехьашкахьа юхабайдар деникинцаш. Цкъаьнахьа отряда наступлени йолае гІортарах хІама хиланзар. Ах го а баь Воздвиженски станица чулаьцар кІайчар. Аргуна дехьарча берда йистаца гІолла хьалъэттар Шотоевски чІожера боагІа никъ партизанашта дІакъовла гІерташ хинна Чуликова банда.

Гикаловций денало дорхбаь кІайказакаш цІаькха а кхы цІаькха а гІетташ атакаш йора. Цхьабакъда, шоаш латтача позицешкара партизанаш дІабаха маганзар царна. ТІем тІа эггара кхерамегІа йолча моттигашка гучавувлар Н. Ф. Гикало.

Низаш цхьатара дацар. Партизаний резерваш кхоачаепнаяр, хІаьта а къонахчалца духьаллатар уж. ХІаранена дагадаьллар цаІ дар — шоай синош тар ма лу безагІча маьхах дІадалар. Дага а доацаш Шатой чІожера новкъостал кхаьчар. Цул хьалхагІа ший бІуца Воздвиженскера къулбехьенгахьа уллача Дачу-Барзой кхаьчар марионеточни Къилбаседа Кавказски эмирства «сийлахь-воккха визирь» кинез Дышнинский (авантюрист Арсанукаев Иналкъа).

Ушаев Мазлак керте волча нохчий группо, слабода оагІорахьа тІом бехезачул тІехьагІа, гикаловцашта новкъостал дар дийхар Дышнинскегара. Из дехар вьттехьа а ца дитачул тІехьагІа, цар кхетадир кІайгвардейций кулгашца партизаний отряди цун кулгалхойи цхарал баха лаьрхІа Дышнинский хилар. ТІаккха Мазлакеп цун новкъосташеи хехка Шатой а баха отряда новкъостала гІоаттабир цига баха нах.

ЧІожера доагІа гоьрий тата хезачул а тІаккха лоамарой гучалилхачул а тІехьагІа кхерабенна деникинцаш шоай позицеш а йита байдар. ЧІожера бода никъ маьршбелар. Воздвиженски юта а юташ Шатой чІожагахьа юхаяьлар отряд. Эзар совгІа саг тІераваьнна бола деникинцаш цунна тІехьабаха лоархІабанзар. Уж слабода лота а яь, Грозне ІочубахаР.

Лирача тІемо халчабихьа, цхьабакъда, тІавоагІа моастагІа хьаштдолча минуте юхатоха кийча а болаш, мамогга чІожегахьа гІертар партизанаш. Царна духьал ІотІайоагІар Узун-Хьажий бІуний колонна. Гобаьккха гонахьа свита а йолаш, царна хьалхаваьнна воагІар Дышнинский Гикалона улув нийсвенначул тІехьагІа, Дышнинске из доастамаккха санна, аьлар, цхьана тІехьара тІа дов а деш бохийтаргба вай деникинцаш. Ше раьза ца хилар дІагуча а ца доаккхаш, Гикалос жоп делар, нах чІоагІа кІаьд а беннаб, тІехьара тІа дов а деш баха могаргдолаш а бац, аьнна.

— Шоаш гІо шо царна тІехьара тІа дов а деш, — могадир цо.

Цхьабакъда, кІайчарца дов де лаьрхІа вацар Дышнинский. ХІа аьнна партизанаш чІоже хьалчуболлашехьа а, из ший отряд юха а ерзаь, гикаловцашта тІеххьа воллавелар. Воздвиженскена юхе деникинцашта де ца мегар. Шатое де лаьрхІар цо: герз тІера Іо а ниша, отряд йохае.

Крепосте чел дола цІеноши хьалийцар Гикалой отрядо. Цо толкадир Дышнинске лийрхІар. Цу дуйнахье а приказ делар цо «Шатое кхаьчача эмирства бІунашта» цІеноши мукъадалийта, аьнна. Гикалос бартаца жоп делар, казармаш юхаметтаоттаьчул тІехьагІа, кхы ха ца йоаккхаш крепостера цІеноши мукъадоалийтаргда, аьнна.

Сатем байна пхи ди дІадаьлар. Воздвиженске тІом барахи Шатое кхаччалца никъ барахи гІоарал дайна бола цІе эскархой салоІаш бар. ЯлхагІача февралe саррахьа командин состав хьа а гульяь. Дышнинский фу лаьрхІа ва дийцар Гикалос. Сов чехка цул отрядагара герз Іоэца дезаш дар. Цхьаккха а юха ца воалаш тІанийцар из соцам. Бийсанна, большевикашца дика уйла йолаш болча эмирски бІунашкарча нохчий новкъосталца Дышнинске отрядагара герз Іонийцар, хІаьта из ше лаьца чувеллар. ШоллагІча дийнахьа Іуйрийна Шатойрен гонахаьрча юрташкареи нах тІа а гуллуш митинг йир. Гикалос дийцар Дышнинске лелабеча тийшача балхах, къахьегача нохчий халкъацарча цун моастагІалах, партизански отряда штабо чакхдаьхача гІулакхех. Цо баь хоам массане а къоабалбеш тІанийцар.

Уж тІема операцеш чакхьяначул тІехьагІа, парте краевой комитета заданех, повстанчески бІуний группе партийни конференци йир. Денна хьалхашка уттачи гІулакхех лаьца доклад йир Н. Ф. Гикалос. Цун хІара дешо коммунисташ тІахьехар Советий Іаьдал бахьан долаш лоаттабеча тІем тІа уттара.

Цу лирача деношка Советий Іаьдал бахьан долаш лаьттача къовсаме турпале дакъа лацарах Н. Ф. Гикалона ЦІеча Байракха орден елар.

1920 шера 17 марта Гикало керте а волаш цІе повстанцаш юха а Грозне чукхаьчар, хІаьта цул тІехьагІа 10 ди даьннача гІолла, Россе Къулбехьен чрезвычайни комиссара Серго Орджоникидзес тІадиллярах, Шолжа гонахьарча казакий съезд а цул тІехьагІа нохчий съезд а гулйир.

Граждански тІема залпаш йийшар. Керда гІулакхаш хьалхашка эттар Гикалона. ХьалхагІа Терски областа бІуний командующелла хьожавир из, цул тІехьагІа парте Горски обкома секретаралла хержар. ТІехьагІо из хилар парте Къилбаседа-Кавказски крайкома секретарлла, Узбекистана, Азербайджана, Белоруссе Компартей ЦК секретаралла болх беш, 1939 шера 15 декабре детта ца луш сецар Гикало Николай Федоровича дог.

...Эггара хьалхарча революционни юртех цаІ хиннача ГІойтІа бахача наха цаца къамаьл делга хилар са граждански тІема турпалерча деноех лаьца. Цареэь цхьаьне — Арсанукаев Ваьтарсолта, хана йІоахало кІайваьча воккхача саго, аьлар:

— ГІойтархошта дика дагавоагІа шоай доттагІа Гикало Николай. Цун цІерах колхоз яр тхаццига. Граждански тІема турпалий сийле хІанз дІахо хьош ба къахьегама турпалаш.

Бакъ да а да. Дайн даь-дайн сийле кхы тІа а лакхъеш йолча тІехьений тешамерча бе йолл граждански тІема турпалий байракх.

Н. ШИПУЛИН.

Доазол дехьара

СЪЕЗД БОЛХ БАЬ ЯЬННАЙ

ПАРИЖ, 9 январь. (ТАСС). Селхан болх баь яьннай Французски коммунистически парте XVIII съезд.

Съезда политически резолюци кийчъяра йолча комиссе выводаш йийцар ФКП Политбюро члена Этьен Фажаона. Цо белгалдаьккхар парте Центральни Комитето кийчъяь политически резолюце проект ерригача партийни организацеша шерра йийца хилар. Ерригача партийни организацеша къоабалъяьй парте политика. Коммунисташа проектана юкъекхихьача эзараш долча тоадарех цхьаь цаI а хиннадац цу наькъа духьаллдерзадаь.

Э. Фажона къамаьл даьчул тIехьагIа съезда делегаташа, массава раьза а волаш къоабалийир политически резолюце текст, цунна юкъедихьа тоадараш а тIехьа.

Съездо къоастам боллаш формулировка йир КПК кулгалхоша леладерий хьакъехьарча ФКП лаьцача наькъа. Французски компарте бехке ю КПК хIанзарча кулгалхоша лелаю барт эгIабара политика, хIаьта дунен халкъашта юкъера коммунистически болхлойн партей совещани гулъяра ше раьза йолга дIа а кхайкаду.

ФКП ЦК ПЛЕНУМ

ПАРИЖ, 9 январь. (ТАСС). Селхан хилар ФКП XVIII съездо хIанзза хержача Французски коммунистически парте Центральни Комитета пленум.

Пленумо ераш юкъе а болаш йола парте Политбюро хержар: Г. Ансар, Ф. Бийу, Ж. Дюкло, Э. Фажон, Б. Фрашон, Ж. Фришманн, Р. Городи, Р. Гюйо, А. Кразюки, П. Лоран, Р. Леруа, Ж. Марше, Р. Пике, Г. Плисонье, В. Роше, Ж. Сеги, Ж. Торез-Вермерш — Политбюро членаш; Г. Бесс, А. Вьеге — Политбюро членийпла бола кандидаташ. Парте Генеральни секретаралла юха а хержав Вальдек Роше.

ФКП ЦК секретариата юкъебахаб иштта Р. Леруа, Ж. Марше, Р. Пике, Г. Плисонье, А. Вьеге.

«ХОЗАЛА КОНКУРСЕ» КОТЪЯЬННАР

Ирански пачхьалкхен кIувсий компане город Мадданерча (Саудовски Арави) яьккхай дукха ха йоаццаш юхаметтаоттадаьча Наби яхача маьждига чура че хозъярга 7286 квадратни метр хула кIувсаш дахьийтара йолча контракта бокъо. Цу «хозала конкурсе» дакъа лоацаш хиннай дунен дуккхача мехкий, цар даькъе Пакистана, Инде, Чехословаке кIувсий фирмаш.

Контракта мах — 1 миллион доллар. Цхьабакъда, ахчал езагIа я сийле, аьлар ирански компане директора - распорядителa. Из бакъданза-м Iе йиш яц, нагахьа санна ирански кIувсаш цIи хеза долга теркалдича муxха а.

Ирански кIувсий хозалах лаьца эзараш книжкаш издаьд, бIаьш фаьлгала дувцараш вIашагIдийхкад. Цхьан фаьлгала дувцачо йоах, наьха мехкаш доахача Iарбаша 637 шера пирсаьний Ктесифон яха город эша а яь, караерзаьяча хана царна гучадаьннадола цу городерча пачхаьа дворецa пенаш дотоца деган цун уй тIа билла кIувс, бIухоех цхьаккхе а цунах дIа ца къоасталуш, селла хозен хинна хилар. Теда а тийда, доакъош даь хиннад цу кIувсах, хIаьта из Iалаьмате боккха хинна хиларах бIухочоа цунах цхьаща чIегилг а кхаьча хиннай яхаш дувц.

Александр НЕНАШЕВ,
ТАСС-а корреспондент.

Тегеран.

ГОБСБУРГ ЮХАВАРА «ЭСКАЛАЦИ»

Йоккха йоацча австрийски Нидендорф яхача городилга юххерча доазон тIарча шлагIбаума малхбузехьарча Германе оагIонгахьара тIаера «Фольксваген» марках йола овкъара бесара автомашин. Иззамо йолча малхбузехьарча Германе туристий кхыча бIаьш машинел хIамма а эргагIа яцар из. Цхьабакъда, машин лелхаш ваьгIача сага паспорт австралийски пограничника хьадийллача, цун дог тохадаланза даланзар. «Фамили» яхача белгалонна духхьала яздаь дар: Отто Габсбург-Лотринген... Номер 88875—24/66 йола австралийски паспорт хьа а хьекха, гуччахьа австралийски территоре тIа венав революционни австрийски халкъа лоIамагIа 1918 шера ноябре мехкара лелхабаьча хьалха хиннача австро-венгерски монархашкара доал кхоачар.

Духхьашха Австре вена Габсбург массехк сахьат мара ца доаккхаш вахар. Сихъенна чурча гIулакхий министерства даьча тешалга диллача, из австрийски территоре тIа хилар «цхьаккхе а хатар доацаш чакх а даьннад, цо шийна теркам тIа а бер-забаьбац». Массехк ди даьннача гIолла шозлагIа а юхакхаьчар из, хIаьта тIаккха Габсбург цхьаболча австрийски официальни нахах а веттавелар.

Кепайоазон тIа арадаьннача хоамашка диллача, керда граждании цхьанна а тайпара республикански строяна безам тIабаха вац. Габсбурга хьинаре бувзамаш лоатташ дуккхача мехкий реакционни монархически гIозаращца. Ший да нагтахьа мара гац малхбузехьарча Германерча Пекинг яхача городилгерча «Вилла Австрена» (цIи и ецийй теркам тIабодаш!). Из малхбузехьен мехкашка а ухаш, цига докладаш еш хул, хIаьта царца демократаши коммунисташи бIех а беш, монархически идейкилгаш дIайоаржае гIерташ хул. Габсбург — Малхбузехьен Германе реваншистски гIозараша шоай саг лоархIаш ва. Царна маьшша къамаьлаш ду по реваншистски гуламашка а. Реваншисташта керте латтарех волча боннски министр хиннача Зеебома нах белчча Габсбургага оал: «Хьа императорски возал».

Из саг мехка варо Габсбурга гонахьа вIашагIъетталургйола реакционни а республикана духьалара а элементаш хьинаре ерзаергйола кхерам хулийтаргхилар лерхIа Австре демократически общественность бакъ я. Укхаза лерхIаш да цо дIахо дергдола гIулакх хьалха императорски цIен хинна довлахьенаш дIаехилга хургхилар. Австрийски лаьттан тIа моттиг яц Габсбурга! — иштта да машарен демократен хьашташ деза долча массане а цхьатарра дIадехар.

Виталий ВИНОГРАДНИКОВ,
ТАСС корреспондент.

Вена.

ПИРАТАШ ЛИЙЦАБ

ГУАЯКИЛЬ, 10 январь. (ТАСС). Эквадора территориальни хиш тIа лаьца соцадаьд бокъо йоацаш чкъаьрий доахаш хинна американски кхокема. Чкъаьрий доаха кемаш, ха тIехьа а даьккха, Салинас яхача тIемафорда базе дигад. Iаьдалаша распоряжени еннай цар капитанаш суде бала.

Республика низ болашагIа йолча футбольни командашта юкъе Iан замалахьара яхь йолаеннай. Цига дакъа лоацаш я «Луч», «Динамо», «Терек» яха къоначар а кхыйола а командаш.

«Терек» яха команда «Локомотива» футболисташца вIашагIкхийтар. Цига счет 3:0 йолаш «Терека» футболисташ котбаьлар. Эскархой кот а болаш (счет 4:1) чакхдаьлар «Луч» яхача «Красный молот» завода командаца хинна ловзар.

Къаьстта сакъердаме дар «Динамои» «Буревестники» яхача шин команда хинна вIашагIкхетар. Цига счет 3:1 йолаш динамовцаш котбаьлар. Ала деза из турнир Советски Iаьдала 50 шу дизара хетаь йолга.

СУРТА ТIА: «Буревестникан» «Динамои» футболисташ ловзар геттара сихденнача хана.

О. Смеркалова сурт.

МИЛИЦЕХ ДОЛА ДУВЦАРАШ

Хала а сийлахьа а ба милицера болх. МоллагIча халача хьалашка сабарец, деналец, сихха де дезар фуд ховши хила веза милиционер.

Цу тайпарча нахах лаьца дувц Нохч - ГIалгIай книжни издательства арахийцача «Милицех дола дувцараш» яхача книжка тIа. Цу тIа дувц шоай сийлахьа декхар дизза кхоачашдаь дIабахарех, тахана болх беш болчарех. Книжка тIа дувц Нохч - ГIалгIай милице ах бIаь шера чухь хинна цхьадола лоархIаме гIулакхаш.

Книжка дийшараштa вовзаргва болхлойи ахархойи милице ткъоалагIча шерашка болх бе волавенна Дошлер Адам, кхыбараш а.

И. РЫТОВ.

ДЕШАРХОШТА ЛЕРТТIА КХЕТАМ БАЛАРА

Вахаран школан юкъе айхха бувзам хилийтаро вIаштIехьдоалийт кхувш йоагIача тIехьенна дикагIа кхетам бала. Сунженски района школашкарча дешархошта - кагирхошта коммунистически кхетам балара дукха балхаш ду. Тха районе я ворхI юкъера, итт бархIшерара, бархI юххьанцара школаш. Цу школашка дешаш 12 эзар совгIа дешархо ва. хIаьта Серноводски юртбоахама техникуме, механизаце училище 840 совгIа саг деша вагIа.

Ленински комсомола мугIарашка ба 14 шерагара 17 шерага кхаччалца ха йола дукха дешархой. Школашкарча дешархоех хIара виълагIвар комсомолец ва.

Района школашка болх беш я 16 комсомольски организаци, цу организацешка учете латт 1345 ВЛКСМ член. Белгалдаккха деза Ассински Карабулакскии юкъерча школашка кхетама болх дика дIахьош хилар. Дешархошта юкъе дукха кхетама болх баьб 200 совгIа комсомолец чувоагIача Ассински комсомольски организаце. Цу школа комсомольски организаце беча балха цахаддаш кулгалду партийни организаце, школа дирекце. Школа партийни организаце секретарь нов. Есин каст-каста хьожаш хул комсомола комитета болх мишта лел, цунна хьехам тел. Партийни организаце оагIоргахьара комсомольски балхага хьажара бехктокхаме ваьв школа директор нов. Щетинский, цо дика кхетаду дешархошта - кагирхошта коммунистически кхетам балара комсомольски организацеш боккха низ хилар, цудухьа ВЛКСМ комсомола комитета цахаддаш практически новкъостал а ду цо.

Комсомола комитета заседане, комсомольски собранешка дакъа лоацаш хул коммунисташ, класса кулгалхой, хьехархой. Комсомола болх чIоагIа чоалханеи сакъердамеи ба. Комитет латт 15 сагах, цул на керте латт бокъонца вола организатор Логачев Виктор. Школерча бархI классе вIашагIъеххай комсомольски организацеш.

Комитета заседанешка оттадаь дешаш мишта кхоачашду хьажара болх а дика вIаштIехьбаьккхаб. Масала, комсомола комитета решенеех ерригача классашка пионервожатела хьожабаьб комсомольцаш. Цар хьинаре дакъа лоац пионерий болх тоабара, из болх дика а лел цига. Школа комсомола дукха опыт Iоаяьй комсомольски собранеш дIаяхьара, уж кийчъяра юкъеоз йоккха актив.

Комсомольски болх дика лелабаро вIаштIехьдоалийт школе дика порядок хилийта. Классашта юкъе социалистически яхь йоаржаяьй классаш цIенагIа хилийтара, дежурство дикагIа лелаяра, кружокашта юкъе дакъа лоацаш дукхагIа нах хилийтара, сбораш, сайренаш дикагIа чакхъяхара. Уж гIулакхаш школе традици а хинна дIаэттад.

Социалистически яхьо берашта юкъера доттагIал чIоагIду, успеваемость лакхъю, тоабу самодеятельноста болх. Берригаш а хIана бац аьнна дешархой кружокашка дакъа лоацаш ба. Районе дикагIа лоархIачарех я иллей, технически, краеведчески кружокаш. Дешархой низаца школе хьаьнй краеведчески музей, цига я В. И. Ленина уголок. Айхха бувзам лоаттабу школа комсомольцаша Советски Эскара бIухошца, производстве хьалха латтаращца. Каст-каста вIашагIбетталу Сийлахь - боккхача Дай-мехка тIем тIа дакъа лоацаш хиннаращца Ассински, комсомольски организаце дика болх беш хилар хьахьокх дуккьала дешара цхьан шера комсомольски организаце ВЛКСМ членалла бIаь гаргга саг хьаэцаро а.

Тха района дукхагIйолча школашка вIашагIа а ехка болх беш я производственни бригадаш. Болх а беш практически пайда эц цар теорех. Массехказза еннай Ассински юкъерча школа производственни бригадана парте Нохч - ГIалгIай обкомен просвещене Министерстван карара-кара тела Ше байракх. Из карара ца йоалийташ лелаю цо. ХIара шера колхоза кхашка болх беш хул 150 — 180 дешархо. Шерагара шерага дикагIа хул цар доаха къахьегама толамаш. Комсомольски организацей болх дика дIабода хьехархой коллективо новкъостал дарца. Царех я Ассински, Орджоникидзевски, Серноводски юкъерча школай хьехархой коллективаш. Цхьабакъда, Оалкамарча школера гIулакх чIоагIа во лел. Школе цхьа комсомолец вац, хIаьта педагогически коллективо цу даькъе деш хIама а дац. Цхьайола моттигаш нийслу цига хьехархой шоаш а ханнахьа комсомольски учете дIа ца отташ. Царех ва Ханиев Султан, цо дукха ха яьккхар учете дIа ца отташ.

Троицки юкъерча школера комсомольски организаци районе йоккхагIа лоархIачарех я, цхьабакъда, цун балха а йоакхо яц хьехархоша. Цудухьа цу организаце болх во лел, газеташта кулг яздара план кхоачашъянзар, взносаш гоа а йий мара хьалац.

Пионераш болча хана кийчбе беза дешархой ВЛКСМ членалла бахийта. Из деш да Ассински Карабулакскии школашка. Пионера комсомолалла ваха ха тIакхоачача хана общественни балха юкъеоз. Дуккхача комсомольски организацешка кийчъю комсомолалла хьаэцара ритуалаш. Орджоникидзевски бархIшерарча школе комсомолалла дIаотта ди доккха цIей хул. Торжественни линейке комсомоле водачо байракха хьатIа а вена бартбоакх, тешам лу боккхагIболча новкъосташта, хьехархошта комсомола цIера сий лакха лоаттадергхиларах. ХIаьта шоай пионерски галстукаш керда хьанйцача пионерий дIакачийохк, хIаьта цар керда хьанйцача октябряташта наькх тIа дIадохк шоай седкъий. Уж даькъала бувц даьша, хьехархоша, комсомольцаша. Иштта латтац из гIулакх массанахьа. Ве-башха лархIац тела рекомендацеш. ДукхагIйолча хана рекомендацеш тел новкъосташа-комсомольцаша. Пионера луш йола рекомендаци яла еза пионерски дружина, хIана аьлча цунна из дикагIа вовз. Из деш дац цхьаццанахьа, масала, Нестеровски, Троицки школашка.

ХIанз дукхача школашкарча комсомольски организацей дика традицеш я. Комсомольски организацеша къовсам лоаттабу комсомольски Ше байракх лелае бокъо яккхараи е турпала цIи лелае бокъо яккхараи. Уж байракхаш комсомольски организацешта дIател предприятей, тIема доакъой комсомола комитеташа, болхлой коллективаша, къахьегама турпалаша, къаьнача коммунисташа.

Ш. САРАЛИЕВ,
ВЛКСМ Сунженски райкома секретарь.

ОДЕССА. Ерригсоюзни селекционно-генетически институте балхаш деш латт мукха керда тайпаш хьадара. Тохкамаш деш царех техка цIераш я: бIаьстий бувчун — «черноморец», гурахьа бувчун — «орион».

«Ориона» хьахьекхад ше Iа дика лоалуш хилар, цун хьувкъам сортоучасткашка укх тIеххьарча ялх шера гектара тIара 42 центнер йоалаш хиннаб.

Сурта тIа: кердача тайпай автор ВАСХНИЛ член-корреспондент, Ленински преме лауреат П. Ф. Гарковый (аьттехьар вар), вокххагIвола Iилмай болхло А. А. Линчевский «орион» яхача мукха канашка хьежаш ба.

А. Фатеева сурт.
ТАСС фотохроника.

ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪИЙ ЦIЕЙ

БУДАПЕШТ. (АПН корр.). Сийлахь - боккхача Октябра 50-гIа шу дизара хьинаре кийчо еш я венгеро-советски доттагIала Общество.

— Советски пачхьалкхен ах бIаь шу дизара юбилей уха мехка а цIей дезара кепа белгалъеш хургья, — аьлар АПН корреспондентага Общества правлене председателa, Венгерски Халкъа Республика Президиума члена новкъоста Эрне Михайфе. — Из сийлахьа белгалара шу дизар дезеча юкъе дакъа лургда партийни, пачхьалкхен, общественни организацеша, предприятей ерригача коллективаша, кхашка къахьегараша, интеллигенце. Тха общества плана юкъе кIезига дац хургйолча юбилейца дувзаденна чакхдаха белгалдаь гIулакхаш.

Укх шера 13 «доттагIала поезда» Советски Союзе гIоргба дукха а эзараш венгерски гражданаш. Кхо поезд йохийтаргья оаха Октябрьски цIей дезду ха хьатIаотташ. Вай шин мехка доттагIала обществаша вIаший дIа а хьа а ухийтаргья итташ делегацеш, цар даькъе — вошал даьча городийи вIаший гаргара хиннача предприятейи делегацеш а йолаш.

Ка маьхала а ювлаш дегIаух союзни республикай фестивалеш чакхъяхара дика оамалаш. Укх шера Венгре чакхдоахаргдолаш да Узбекскии Молдавскии культура декадаш. Оаха, тхоай аргIанна, новкъостал дергда дуккхача советски республикашка «Венгерски культура деноц» вIаштIехьдахара.

Венгерски къахьегамхой, чIоагIа хьашт а долаш, эрсий мотт Iомабеш ба. Шерагара шерага дегIаух курсий дешархой а кагирхой конкурсий доакъашхой а дукхал. Шеко йолаш дац Сийлахь-боккхача Октябра сийлахьара 50-гIа шу дизара кийчо яро ха маьхала а ювлаш коммунизм хьалъеш йоалла дунен тIа эггара хьалхара болхлой-ахархой пачхьалкхе хьаьлча халкъа меттаца дола са даймехкахой хьашт кхы а нонагIа лакхдергхилар.

Редактора зам.
А. А. МЯКИЕВ.

ЛадувгIа

12 январь 1967 шу.

РАДИО: 6.30 — Нохч-ГIалгIайчен лаьтталеладерхо (гIалгIай меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Ховмаш. 7.10 — Грозненски рабочий» Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.13 — Сердало газета обзор. 8.25 — Римский-Корсаков, фортепьяни концерт. 8.45 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — Къона тIехье (эрсий меттала). 16.20 — Ашараш. 16.30 — «Чапаев» яхача Фурманова романа тIара цхьа дакъа (гIалгIай меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.15 — Индустриальни Нохч-ГIалгIайче (эрсий меттала). 17.25 — Юртабоахама знаней школа (эрсий меттала). 18.00 — Москва.

УКВ: 9.00 — Академик Асафьеви музыкана дола цун балхаш» яха музыкальни передача. 9.58 — Фортепьянан оркестран лаьрхIа дола Гасанова шоллагIа концерт. 10.32 — Теша, дагалоаттаде яха радиопостановка. 11.23 — «ВорхI мера болча эрсий гитара исторе тIара» яха концерт очерк. 19.00 — «Марина» яха радиоспектакль. 19.55 — Шера ханаш яха Глазунова Симфонически поэма. 20.18 — «Аида» яха Верде опера.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНЕ: 18.00 — Телевизионни кердадараш (эрсий, гIалгIай меттала). 18.25 — Бакъдолчох даьккха фильм. 18.45 — Школашна гIо дара «Радиовализация», «Резонанс» яха фильмаш. 19.15 — Сомий бешамашта зе деш йолча хIамашта духьала къовсам лоаттабе (беседа). 19.30 — Киножурнал. 19.50 — Шоана бераш! 20.00 — Пропагандисташтен ладувгIараштен гIо дара. Планови боахаме закона лоархIам. 20.15 — Бакъдолчох даьккха фильм. 20.35 — Советски Iаьдала 50 шу дизара хетаь кинопрограмма. «Александр Пархоменко» яха художественни фильм.

«ЛУНА-13» КIАЬДДА IОХАР

Юрий ЛИПСКИЙ,
физико-математически Iилмай доктор, Штернберга цIерахча Пачхьалкхен астрономически института Беттен планетайн физика отдела заведующи.

БЕТТА тIехен тIа кIаьдда Iохайнай «Луна-13» яха советски автоматически станци, информацеш Iочутела йолаеннай. Вай естественни спутника тIагIоллара тIоа бокъонца тохкаш яь кхоалагIа сеанс я из. Эггара хьалха Бетта тIехен тIа кIаьдда Iохайнай 1966 шера кхоалагIча феврале ДуIай Океана малхбузехьарча доазонна йистте Iоесса «Луна-9» яха советски автоматически станци. ДиълагIча феврале Бетта ландшафта обзор е а цун сурташ Лаьттан тIа Iочутела а йолаелар станци. Биъ бутт баьнначул тIехьагIа «Сернейор-1» яха американски автоматически станци а иштта ДуIай Океане кIаьдда Iохайнай.

ХIанз цхьанне а шеко яц Маьлха система хьахилар, кхыча планеташ тIа вахар хьахилари дегIаахари санна йола Iилма лоархIамегIара проблемаш кердача тайпара къестае йиш хулийтаргйолаш йола даннеш лорхаргъяр духхьал космонавтика хиларах. Бетта уйла тIайохийташ хилар из вайна эггара гаргагIа йола сигалара тела йоландаь, хIаьта, долче, тайп-тайпара эксперименташ яра эггара аьттув болашагIа а йоландаь хинна Iац. Дуккхача белгалонех Маьлха системерча телай группа морг я Лаьттан спутник а. Бутт бовзар чIоагIа лоархIаме да дуккхача планеташта тохкамаш дара проблемашта. Масала ала мегаргдолаш да космосера Iочуийцача сурташ тIара гуча а даьнна, Беттеи Марсеи тIехений структураш дага а доацаш вIаши тара нийсъялар.

«Луна-3», «Зонд-3», «Луна-9» яхача а кхыйолча а автоматически станцей сурташа денначул кердагIа хIама фу лургда «Луна-13» яхача станце даьхача сурташа?

Цу вай йийцача станцеша Iочуенна информаци тайп-тайпарча гIулакхашта лаьрхIа яр. Масала, «Луна-3» яхача советски автоматически станце Iочуденнача сурташа 1959 шера вай цивилизаце исторе чухь эггара хьалха лаьттан тIа бахача наха бIаргаяйтар Бетта тIехьашкахьара оагIув. «Луна-3» яха станци Бетта тIа яхачул тIехьагIа ялх шу доаккхаш кхы цхьанне а вIаштIехьдалазар Советски Союзо яьр санна йола эксперимент кхы цхьаькха е. «Зонд-3» яхача советски станце 1965 шера дIакхоачашйир из эксперимент: хIанз практически дизза сурт даьккха даьннад Бетта тIехьашкахьарча оагIон, хьагучаьхай цун лостама башхалонаш, цун карти глобуси оттаяьй, хьаяьй гучахьарчун санна, иштта тIехьашкахьарча а полушарей опорни пунктий сеть а йолаш йола селенографически координатий бIарчча цхьа система, СССР Iилмай Академе комиссе керда гучаьннача моттигашта цIераш еннай. ТIехьа тIайоагIача хана уж материалаш дIакхоачашъеши нийсъеши хургья, Бетта гуш йолча оагIонна а санна.

Бетта автоматически станцеша лийрхIар Бетта глобальни тохкам белга дар. Царех хIаране итташ миллионаш километраш шера йолча территоре сурташ даьхад. Цу даькъе, масала, лаьттан тIарча абсерваторешa даьхача сурташ тIара а санна, «Зонд-3» яхача станце даьхача сурташ тIа бIаргагу эггара нагегIа йола деталаш массехк километраш хургйолаш яр. Бетта тIагIолларча тIоана микроструктура башхалонаш фотометрически, спектрополяризационни, радиолакационни, кхыча тохкамех мара ха йиш йолаш яцар. «Рейнджер» яхача американски станцеша даьхача сурташа хьахьекхар Бетта тIехен тIарча йоккха йоацача кхаь участкера белгалъяьнна итташ а кхы дукхагIа а метраш шера хургйола моттигаш. «Луна-9» яхача советски автоматически станце эггара хьалха хьахьекхар Бетта панорама. Цул совгIа, цхьаццайолча участкашка геттара шаьра бIаргагора 1—2 миллиметр мара йоккха йоаца деталаш.

«Луна-9» яхача станце духхьал Бетта тIехен тIара Iочуденнача панорамни сурташа эггара хьалха йиш хилийтар цун микроструктура башхалонаш бIаргаго. Ювцаш яраш лаьттан тIарча йоккхагIа йолча телескопий новкъосталца даьхача сурташ тIара къоасталуш йолча деталел миллионазза кагегIа йола деталаш я. Сурташ тIа дика бIаргагу доккхалгаэIамигалга диллача тайп-тайпара доккхалла Iалаьмате дукха кIоагаш. Доккхийча кIоагий оагIонаш а, шоай аргIанна, иштта кагий кIоагилгаш долаш да. Цхьадараш тIа цхорагIа жIакаш а ухаш дола дукха харшаш до бIаргагуш. ЧIоагIа уйла тIаозаш да сурташ тIара дага а доацаш гучадаьнна Iалаьмате дукха тIой. Геттара дика ховш да Бетта вакуумни кагий дакъилгаш лалар бахьан долаш хьахила йиш йолаш уж ца хилар. Цар кепои шаьра гуш йолча тIагIолларча белгалонашеи тешал ду цар структура бIарчча цхьа лоаттам болаш хилара. Космосера яьхка Бетта тIехен тIа IотIалийга метеориташ хила йиш йий уж тIой?. Хила йиш яц. Бетта тIехенех метеорий кхетача хана хила тарлуш йола эггара кIезигагIа йола сухал, гучох, секунде 15—12 километр я. ВIашагIкхетача хана хулаш йолча цу тайпарча сухалаша кIоаг а боаккхаш — юххьанцара кратер а йоаккхаш-лелхамаш па де йиш яц.

Гаьнара хIамаш гойташ дола кизгаш «Луна-9» яхача станце тIа хиларо Iалашдаьд сурт доаккхаш йолча моттига цхьадолча даькъага стереоскопически хьажа торо хулга. Передачай сеансашта юкъе ерригa станци кхы а дIахо йигаро из торо кхы а йоккхагIа хилийтар. Панорамни сурташ дикка хьоажаш Iомадеча хана дика зелу кхертIой дукхагIа йолча моттигашка шаьрача тIехен тIа, лоадама кIоаг ца боаккхаш дадаш хилар. Цо тешал ду, кхертIой Бетта тIехенна IотIадеттадалара сухал башха йоккха ца хилара. Цул совгIа, IотIакхийттача кхеро лоадама кIоаг боаккхаргбоацаш цун низ лал чIоагIа хинна хиннай Бетта тIехе.

ТIой хьахиларах лаьца аьлча, уж хьахинна хила тарлу вулканически извержене бахьан долаш, е метеориташ IотIаеттаяларах юххьанцара катераш хьахулача хана хьаархийса хила мег уж. Дагадоххарах аьлча, Московски университета Беттен планетайн физика отдела болхлоша самолета тIара даьхача Камчатке кхехкача вулканий сурташа хьахьокх извержений йолча хана аракхийса тIой гулдалар геттара цунна тара хилар.

«Луна-9» яхача станце даьхача сурташ тIа кхертIой мишта дада хьожаш анализ еш вIаштIехьдаьлар станци кIаьдда Iохайнача моттиге Бетта тIехе мел чIоагIа я ха. Гучадаьлар, квадратни сантиметра юкъера лаьрхIача 2—3 килограмм дозал дола низ тIаIаьдкъача Бетта тIехен моттиг 2 сантиметр хиллал Iочутаlаш хилар, «Сервейор» яхача американски станце даьхача бустамаша хьахьекхад Бетта тIехе чIоагIалга диллача цхьатарра хилар.

Юххьанцарча Бетта панорамай даннешен даьча лоархIамашен тешал ду хIанзчул тIехьагIа Бетта тIа баха космонавташ Iочу ца лелхаш. Бетта тIехен тIа гIолла лелалургболаш хилара. Сов дукха ораш доахаш хилаьро цхьайола халонаш тIакхоачае тарлу, нагахьа санна из район «Луна-9» станци Iохайна моттиг морг хуле. Вешта, нахачул новкъагIа транспортни машинашта хургья уж халонаш. Шеко яц, бувзама средстваштен ориентаце способашген къаьстта уйла тIаяхийта езаш хиларах. Цхьабакъда, рельеф шаьрагIа йола, хIаьта долче, космонавташ Iоховшабара аьттув болашагIа йола а, моттигаш Бетта тIа тоъал дукха хилар бакъде йиш йолаш да.

«Луна-9» яхача станцегара хьайийца даннеш Iомаяро яйташ йолча лоархIамегIарча выводех цаI — из Бетта тIа дом па хилар. Фигурально аьлча, Бетта тIа кIаьдда Iоессача «Луна-9» яхача станце дема гипотеза «эккхийтай». Цу гипотезага диллача метеориташ IотIаеттаяларца миллионаш шерашка хьахулаш бола дом тIауллаш хила езаш яр вай спутника тIехе. Цхьабакъда, Бетта тIехен тIа сомма дема тIоа улл аьнна хетийташ цхьабола астрономаш шек бахьар «Рейнджер» яхача американски станце даьхача сурташа. Цхьабакъда, американски астрономех цхьанне профессора Томас Голда аьнначох, «Рейнджера» «сурташ» «кизга морг да»: «хIара астронома ший идеяш гу цар тIара». ХIаьта «Луна-9» яхача станце Iочуеннача информаце е йиш хилийта выводаш хоадамболлаш яр: паргIатта дIа-юха лелалургболаш бола дом бац Бетта тIа. Панорамни сурташ тIа хьахьекхача тIехен деталаш тIа из бIаргагуш ца хиларах лаьтта Iац гIулакх. Бетта тIехен тIа Iохайначул тIехьагIа станце деталашта табижа безаш бар дом. Цхьабакъда, сурташ тIа хьахьекха станце доакъош демах цхьаккха хIама тIадоацаш да. Фототелевизионни устройства объектив а иштта дом тIабижа хила езаш яр. Цхьабакъда, сурташ тIа хьахьекха доакъош хьалхара сеансаш йолча хана санна, иштта эггара тIехьагIара сеансаш йолча хана а цхьатарра къаьгга сийрда дар.

Вай дийцар «Луна-9» яхача советски автоматически станце хьайийцача результатий доккха доаца дакъа мара дац. Уж Iомаяра кхы а дуккха ха эшаргья.

«Луна-13» яха станци кIаьдда Iохайнай ДуIай Океана кхыча районе, Карфт яхача кратера къилбаседа-малхбоаленгахьа, Селевк яхача кратера гаьна йоацаш. ДуIай Океана дикагIа йолча районех цаI я из укхаза нийсагIа йолча тIехен тIа дукха да тоъал дIаьха ораш — лилха моттигаш. Цхьадолча гIулакхашта Малхбоален Форда юхе уллача областа тара лест из район. Суртел совнагIа, «Луна-13» яхача станце Iочулургья Iомайича станци Iоессача моттигерча тIехен башхалонаш хьагучаьяьха па Iеш, иштта дукха выводаш Бетта кхыча районашка яхьа а йиш хулийтаргйолаш йола лоархIамера Iилман информаци.

(АПН—Ерригсоюзни радио).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гIа этаж). ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 3-44-96; редактора зам. 3-39-11; партийни вахарен культуран отделий — 3-42-30; промышленноста отдела — 3-34-38; юрта боахама отдела — 3-42-50.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж) ТЕЛЕФОНЫ: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; отделов партийной жизни и культуры — 3-42-30; промышленного отдела — 3-34-38; сельскохозяйственного отдела — 3-42-50.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.

Типография из-ва «Грозненский рабочий». проспект Революции 7/84.

СФ02008. Заказ № 251.